NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXII. ÉVFOLYAM. 1901. VII—VIII. FÜZET.

September—október.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	A művészi nevelés érdekében. Pictor	277—279
II.	A nőnevelés a párisi kiállításon. Szuppán Vilmos	280—290
III.	Hogyan tanul a siketnéma beszélni. Lusztig Emma	291—300
IV.	A hazai ipar és az iskolák. Nagyhodgyai Thamássy Ilona	301—305
V.	A jegyzetek polgári és felsőbb leányiskoláinkban. Szigethy Karolina	306—309
VI.	Madách «Az ember tragédiája». Berta Ilona	310—316
VII.	Az «Erzsébet Nőiskola» dalmácziai tanulmányútja. S. I.	317—326
VIII.	Iskolai értesítők. a. a.	327—332
IX.	**Nőnevelési szemle.** Tanítóképző tanárok szünidei tanfolyama. — A felsőbb leányiskolák új tanterve. — Körrendelet a tanfelügyelőkhöz. — Wlassics Gyula választói között. — Egyetemi tanulónők a «Wlassics-Collegium»-ban. — A II. ker. tanítónőképző tanulmányútja. — A nőemanczipáczió külföldön. — Magyar tanítónő Párisban.	333—344
X.	**Irodalom.** Schön József, Gyakorlati családi nevelés. — Pethes János, Gyermekpszichologia. — Beküldött könyvek	345—348

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s* ***az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (VI., Andrássy-út 65)*** *szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az ügy is csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk.*

A *„Nemzeti Nőnevelés“* megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a *„Nemzeti Nőnevelés“* címe alatt a VI. ker. állami polg. iskolai tanítónőképző intézetbe (Andrássy-út); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VI. ker., Bulyovszky-utcza 28. sz.) küldendők.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXII. ÉVFOLYAM. 1901. SZEPT.—OKTÓBER. VII—VIII. FÜZET.

A MŰVÉSZI NEVELÉS ÉRDEKÉBEN.

(Levél a szerkesztőhöz.)

. . . Alapozás nélkül nem építünk. Pillérek hián összeomlik a kupola. Művészi műveltséggel nem biró egyén művészeti nevelésben nem részesítheti környezetét.

Wlassics miniszter kezdeményező rendelete fontos momentuma marad kulturális fejlődésünknek, — ha tanítóköreink megtalálják hozzá a kivitel mikéntjét.

Ahhoz, hogy a művészeti nevelés nálunk is feljusson azon magaslatra, melyen Angliában, Franczia- és Németországban jelenleg áll — első sorban művészéti nevelésben részesült tanítókra van szükségünk. Ilyeneket nevelni a tanítóképzők feladata. Amint a tanító műveltsége magáévá tette a művészetek iránti értelmet és megtanulja a képzőművészetek remekeit *látni* és *átérezni*, — megszerezte azon képességet, melylyel belelopja a gyermek lelkébe az azok iránti érdeklődést. És kell-e a gyermeknél jobb közvetítő?! Észrevétlenül csempészi át az iskolában nyert benyomásokat a családi körbe, mely átülteti a társadalomba. A társadalom közkincscsé teszi és feldolgozza állami vagyonná.

Utópia volna hazánk tanítóságától Magyarország művészi műveltségét megteremtve látni? Miért?

Addig is, míg a fent megírt természetszerű fejlődésnek időt engedünk, előkészítheti a tanítóság a talajt nehogy a közöny vagy mulasztás vádját kiérdemelje. Nem menthető fel, ha elmulasztja. A megoldás csak attól függ: hogy műveltségét kiegészítse annak a hiánynak a pótlásával melyet az eddigi felfogás megtagadott tőle.

Angliában olyan magától értendő dolognak tartja a tanítónő, hogy *rajzolni* tud, mint nálunk azt, hogy *zongorázni* megtanul. Az angol tanítónő mind dilettáns valami művészi ügyességben. Ir, fest, zenél vagy — ami a leggyakoribb — iparművészettel foglalkozik. Különösen ápolja azon tehetségét, mely egyéni hajlamának leginkább megfelel és azt komolyan veszi. Ez a *komolyság* az, mely nem kicsinyel semmi *munkát*, mert *egyéni értékét* fel bírja fogni. Egy kis nyaraló hely tanítónőjéről tudom, hogy maga köti be könyveit. Tehetségét ez irányban olyan komolyan fejlesztette, hogy műizlésű kötéseire Londonban az iparművészeti kiállításon dijat nyert. Tanítványai valósággal versenyeznek, ki tud szebb kötést tervezni. Nálunk, tartok tőle, sajnálkozó, ha nem lenéző mosoly kisérné ezt a sikert. De az angol tudja, hogy mennyi *izlés*, rajztudás, kézügyesség kell hozzá, ha egy könyvnek izléses külsőt akarunk adni! Ez a felfogás a valódi művészi műveltség próbaköve!

Németországban az *északi* államokban értek el a művészeti nevelés emelése körül legnagyobb sikereket.

Hamburgban 1889-ben egy «*Lehrervereinung für Pflege der künstlerischen Bildung*» alakúlt. 12 éves fennállása bámulatos eredményt tud felmutatni. Nemcsak hogy önképzésre czélzó törekvése a legvérmesebb reményeket beigazolta, de már is aratja az elvetett mag termését.

E derék egyesület bevitte a művészeti nevelés áldásos hatását a népiskolába és fejleszti tovább a középiskolán keresztül az egyetemig! Az általa nevelt nemzedék pedig megalkotta a gazdag hamza város «Műbarátok körét». Ez a kör most együtt működik vele és minden rendelkezésére álló módon támogatja a tanitóságot czélja elérésében. Ápolja és elősegíti a komoly értelemben vett dilettantizmust. Egyengeti a fejlődő tehetségek jövőjének útját. Befoly a sokszorosító művészetekre, képes-könyvek és játékszerek művészi értékére stb. stb.

Nem czélom a hamburgi tanító-egyesület életrevalóságát bővebben tárgyalni. Csak mint olyan példát állítom fel, melynek követése nem megvetendő. Annál is inkább: mivel sokban anolog

a mi mostani helyzetünk 1901-ben a hamburgiakéval — 1889-ben. Sikerünk oly biztató, hogy szinte bűn volna részünkről a kisérletet meg nem tenni.

Mert bizony hihetetlenül hátra vagyunk e téren. Művelt szomszédainkkal ki nem álljuk az összehasonlítást. Magunk között megvallhatjuk, hogy művészi érzelmünk és műveltségünk még nagyon chaotikus fázisában van.

Mikor az a rárendeletezett tanító osztályával belép egy képtárba vagy Műcsarnokba — tekintete theseusi érzelmek árulója. Bizonytalan lépésekkel keresi a kiutat, bujkálva a rábizott kérdéséhes kis nyáj elől, hogy tanítói tekintélyét épen vihesse vissza a tanterembe.

Theseust a labyrinthból Ariadne fonala vezette ki. A siker reményével biztatna, ha a «Tanítónői szakosztály» és a «Nemzeti Nőnevelés» kötelességének tudná Ariadne szerepére vállalkozni! *

Isola-Mia, 1901. nyarán. *Pictor.*

* A «Nemzeti Nőnevelés» készséggel nyitja meg hasábjait idevonatkozó tanulságos értekezéseknek; s a «Tanítói Szakosztály» örömmel ad alkalmat a tevékenységre azoknak, kik a tanítószerepre vállalkoznak. A kezdeményezést mindkét irányban *Pictor*tól várjuk. *Szerk.*

NŐNEVELÉS A PÁRISI KIÁLLÍTÁSON.

(Harmadik közlemény.)*

A *természettudományok*-nak is a mi fogalmaink szerint nevetségesen csekély idő jutott. Az I. osztályban természetrajzot (állattant és növénytant) tanítanak mindössze egy órában, a II-ban szintén egy órában földtant és a növénytan befejezését; a III. osztályban heti 2 órát adtak a természettannak és vegytannak, a IV-ben $1^1/_2$ órában folytatják a természettant és $^1/_2$ órát (egy féléven át egy órát) fordítanak a kosmographiára, továbbá heti 1 órában tanítják az állatok és növények anatomiáját és physiologiáját az egészségtannal együtt; az V-ben ugyanazt egy órában és a természettant, vegytant 2 órában.

A geologiai tanfolyamban a földterület alakulata, melyről a földrajzi órákban tanultak, történeti magyarázatát nyeri. A geologia tanterve ebből a szempontból van összeállítva: *a)* Anyagok, melyek a földet alkotják (ásványok, kőzetek). *b)* Jelenkori folyamatok: a szél hatásai, a víz romboló hatásai, víz építette alakulatok. *c)* A mult idők geologiai jelentősége.

Ily tanfolyamra a földrajzi tanítás elején mi nálunk is nagy szükség volna, mert a nélkül vajmi nehéz a földrajzot okszerűen tanítani.

Jellemző, hogy a IV. osztály természetrajzi tananyagába az élelmiszerekről és mérgekről szóló fejezetbe újabban az alkoholismus ellen való küzdelem szempontjából beiktatták a szeszes italok és hatásuk ismertetését, fejtegetvén többi között a szülők alkoholismusának hatását a gyermekek egészségére.

A természettudományok tanításában más szempontok irány-

* A megelőző közlemények a májusi és juniusi füzetekben vannak. *Szerk.*

adók, mint csupán positiv ismereteknek az elsajátítása. Első sorban a tárgy nagy formális képző ereje volt a döntő a tananyag megválasztásánál, az a nagy haszon, mely a megfigyelésből, összehasonlításból, osztályozásból a logikus gondolkodásra háramlik.

A francziák keveset tanítanak, de azt a keveset alaposan és behatóan; és ez nézetem szerint a természettudományoknál lényeges. Mi haszna van annak, ha a növendék ismeri néhány száz ásványnak a nevét? Ha száz vagy több növényről könyv nélkül meg tudja mondani, milyen a levele, virágzata, csészéje, pártája, porzója, magháza, termése stb. Mi értéke van az olyan tanításnak, mely röptében végigszáguld a vegytan egész körén, minden elemnél felsorolja csaknem összes vegyületeit, röviden megemlítve gyakorlati alkalmazásukat? Mindezt a növendék csak azért tanulja, hogy rövid idő alatt elfelejtse és hogy abból egy homályos sejtelemnél egyéb ne maradjon vissza a lelkében.

Igen jellemzők és figyelemre méltók a megjegyzések, melyeket a természettan és vegytan tanítására nézve a tantervben olvasunk: «A tanfolyam tisztán kisérleti alapra van helyezve: a törvényeket a tünemények megfigyeléséből kell levonni és azok vezetnek a princzipiumokhoz, melyek a tudományban uralkodnak. Minden tárgynál azon kell lenni, hogy megismertessük a legújabb vivmányokat úgy az eszmék, mint a tények köréből. Egy szóval követni kell a tudományt napjainkig és hogy ezt tehessük, kérlelhetetlenül meg kell szabadulnunk az utunkban álló régi lomtól; mellőznünk azokat a készülékeket, a melyeknek csak történeti értékök van, az elavult módszereket, mindazt a mi a tudomány szakadatlan haladása folytán kiment a használatból. Gondosan őrizkedjünk a tények bőségétől. Kevés számú jól megválasztott tünemény a legjobb módszerek segítségével gondosan tanulmányozva elegendő arra, hogy a növendékek biztos és becses ismereteket szerezzenek.»

A tanterv reviziója ügyében a közoktatásügyi tanács által kiküldött bizottságban a természettudományokat képviselő tekintélyek még tovább akartak menni. Teljes tabula rasat akartak csinálni; végképen szakítani azzal az eljárással, mely nem tud megszabadulni a hagyomány által tantervből tantervbe áthozott oly

módszerektől és részektől, melyek nem jelentenek egyebet, mint a tudománynak egy túlhaladott állapotát. Azt akarták, hogy a természettudomány minden ágában a tanterv szorítkozzék bizonyos számú aktuális érdekű tüneményre, a melyek alkalmasak arra, hogy felköltsék a növendékek érdeklődését; ezeket a tüneményeket előttük kellene elemezni, bonczolni, őket mintegy beléhelyezni a természetbe, a tényektől reávezetni a törvényekre, megmutatni nekik, hogyan lesz szemük láttára a tudomány.

A bizottság nem fogadta el ezt a javaslatot, mert a tanároknak ez idő szerint nincsen kellő előkészültségük ily szellemű tanításra és minthogy a bizottság véleménye szerint a tanárok feladata, hogy a módszernek ily mélyre ható reformját kezdeményezzék. Mindazonáltal a javaslat folytán került be a tantervbe a fentebb idézett megjegyzés, mely direkt felszólítást tartalmaz a tanárokhoz, söpörjék ki az iskolából azt a sok lomot, mely a természettudományok (tegyük hozzá, minden tantárgy) tanításában hagyományosan átszármazott a multból és a melynek ma már csak a tudomány fejlődése szempontjából van értéke.

Hogy miképen valósítják meg a tanárok a tantervben hangoztatott elveket, azt ismét azokból a compositiókból látjuk, a melyeket a növendékek a természettudományok köréből írnak, valamint a resumékből, a melyeket a tanítás alapján kidolgoztak. Sajnálom, hogy a hely szűk volta miatt egész terjedelmökben nem közölhetek néhányat ezen dolgozatok közül és csak a tételeket sorolhatom fel. Ezért csupán azt jegyzem meg, hogy ezekben a dolgozatokban is a növendékek világos és szabatos nyelven adnak feleletet a föltett kérdésekre és a hol szükséges, csinos vázlatos rajzokkal kisérik a beszédet; a dolgozatok terjedelme pedig megmutatja, mennyi mondani valójuk van egy-egy kérdésről. A felső osztályok természettudományi dolgozatai oly magas tudományos szinvonalon állanak és a kérdéseknek oly mélyre ható részletes tárgyalásáról tesznek tanuságot, hogy nálunk akárhány képesítő vizsgálati dolgozat messzire elmarad tőlük.

A Lycée Fénélon II. osztályából a következő természettudományi compositiókat olvastam: 1. A mészkőről 6½ oldalra terjedő fejtegetés.

2. Mutassa be egy tetszőlegesen választott példán az Orchidaceák jellegét; 4 oldal. 3. *a)* Egy kézbe adott ásvány meghatározása. A növendék ezt írta: Cet échantillon est un calcaire, puisqu'il fait effervescence avec les acides és qu'il se laisse rayer par l'acier. C'est un marbre noir qui doit sa couleur à des matières bitumineuses. Il a des raies blanches et est très ordinaire; *b)* a mészkövek jellemzése; *c)* a gipsz jellemzése; *d)* a kovakövületek jellemzése. E négy kérdésről szóló dolgozat terjedelme 4 oldal. 4. Tetszése szerint választott növénynyel jellemezze a Liliaceák családját. A növendék az Endymion penché-t választotta és 3 oldalon válaszolt a kérdésre. 5. *a)* A granit, *b)* a zöld homokról, *c)* az Ammonitesek, *d)* a kőszénben előforduló növénylenyomatok, mindez 6 oldalon. 6. Egy növény (Lamier blanc) meghatározása; a növényt részeire bonczolva beragasztotta a dolgozatba. 7. Ugyanaz (Anemone).

A Licée Molière egy III. osztálybeli tanulója természettani és vegytani compositiójában 16 oldalon a következő kérdésekre felelt: 1. kérdés. Egy felül zárt csőben, mely nyitott végével higanyban áll, levegő foglaltatik, melynek térfogata 10 köbcm. Tudva azt, hogy a higany felszine a csőben 15 cm-rel magasabban áll, mint az edényben és hogy a légkör nyomása aznap 75 cm, azt kérdezzük, mennyi a csőben levő levegő térfogata normális légnyomás mellett?

A növendék felelete erre a kérdésre:

La pression normale est 76 cm. La pression de l'air sera égale a 75 c qui égale *H* moins les 15 c de mercure qui sont dans le tube. (A tanár megjegyzése: Pourquoi?)

$$75 - 15 = 60 \text{ cm.}$$

Ce problème est fondé sur la loi de mariotte a une même temperature les volumes d'une même masse de gaz sont inversement proportionnels aux pressions qu'ils supportent.

Quand l'air a 19 cmq la pression est 60

19 cmq ... ... $75 - 15 = 60$.

Quand l'air occupera x la pression sera 76 cm.

19 60

x 76

Suivant la loi de mariotte

$$\frac{x}{19} = \frac{60}{76}$$ (NB. Az egyenlőségjelt a tanár írta!)

d'où $$x = \frac{19 \times 60}{76} = 15 \text{ cm}^3.$$

L'air occuperait 15 cm^3 a la pression normale. (Nem számítva az interpunctió hibáit, a következetlenséget a mértékek jelölésében és azt, hogy Mariotte nevét két izben kis kezdőbetűvel írta, a növendék teljesen megérdemelte a tanár adta osztályzatot: Très bien.)

2. kérdés. Edényes manométer sűrített levegővel (leírás). 3. vegytani kérdés. A levegő. Erre vonatkozó feleletében a növendék definiálja a

levegőt, felsorolja physikai tulajdonságait, részletesen leírja, mi vezette reá és hogyan találta meg Lavoisier a levegőben az oxygént; elmondja a levegő szétbontásának még két módját, melyek az alkotórészek térfogatbeli arányát is szolgáltatják és leírja Dumas eljárását az *O* és *N* súlybeli arányának meghatározására. Ezután beszél a levegőben található más gázokról s jelenlétök kimutatásáról.

A Licée de St. Quentin egy III. osztályú növendéke 11 oldalon a következő kérdésekre felelt: 1. Idézze az utak törvényét (a szabad esésnél). Alkalmazása: Egy torony magasságából követ engedünk leesni; a kő 6 másodpercz mulva érkezik a földszinre. Milyen magas a torony? (Nem vesszük figyelembe a levegő ellenállását.) 2. A mérleg leirása lényeges alkotórészeiben. Milyen a helyes mérleg? Milyen az érzékeny mérleg? Hogyan végezünk súlymérést *a)* egy helyes és érzékeny mérleggel, *b)* egy érzékeny de nem helyes mérleggel? 3. A Hydrogén előállítása. 4. Melyek azok a testek, a melyeket rendszerint feloldva találunk a vízben?

V. osztályosok tételei. A sók fölbontása az elektromos áram által (4 oldal, Amiens). Az étherekről általában; az éthersók általános tulajdonságai; előállítás folyamatai (Amiens). Az eczetsav (Amiens, 10 oldalon kifejtve a képlet, előállítás és reakcziók, eczetgyártás módjai rajzokkal). Az elektromos influencza (8 oldal, Montauban). A mag és a csirázás (13 oldal, Montauban). Ki kell fejteni a Methan és Aethylen tulajdonságait a chlor behatása alatt (4 oldal, Fénélon). Az acetylén C^2H^2 (Fénélon.)

A *mathematikából* az alsó tanfolyamban osztályonkint 2—2 órában elvégzik a közönséges számtant és a planimétriát a hasonlóságról szóló rész kivételével. A IV. osztálytól kezdve a mathematika fakultativ tárgy. A IV. és V-ben heti 2—2 órában algebrát tanítanak a másodfokú egyenletig, továbbá a planimetriából a hasonlóságról szóló részt és a stereometriából az elemeket és a felület és köbtartalomszámítást, végül a kozmográfiát.

A franczia felsőbb leányiskolák azt a berendezését, hogy a felső (IV., V.) osztályokban a tárgyaknak egy része, közöttük a mathematika, fakultativ, helyesnek és utánzásra méltónak találom és élénken sajnálom, hogy leányiskolai tantervünk revíziója alkalmával hasonló irányban tett indítványom az orsz. közoktatási tanácsban megbukott. A francziák eme berendezése megszünteti a növendékek megterhelését a 15. és 16. életévben, tehát abban a korban, midőn a leányok nagy része kiméletre szorul. A kötelező órák összege a francziák IV. és V. osztályban $13^1/_2$; a ki egészségi okokból nem akar többet tanulni, az nem választ fakultativ tár-

gyakat. De ez csak egyik előnye a franczia rendszernek, fontosabb előnye, hogy a tanítást individuálizálja. A női természet sokkal inkább megkívánja, hogy számoljanak az egyéniségével, mint a férfi természet. A leányiskolának gondolni kell arra, hogy az egyéniséget kímélje. Nem szabad, nem lehet a leányt kényszeríteni arra, hogy minden tantárgy iránt egyenlő érdeket tanusítson, hogy olyasmit is tanuljon, a mihez egyáltalában hiányzik benne a hajlam. Ezért igen üdvös, ha abban a korban, a midőn az egyéniség már határozottan kialakul, módot adunk a leánynak, hogy a tárgyak választásában bizonyos mértékben hajlama szerint járjon el.

A mathematikai tanítás végeredményeiről a Lycée Fénélon legfelső osztályában készült mathematikai compositiók következő tételei adnak teljesen tiszta fogalmat:

Be kell bizonyítani, hogy ha több szám legkisebb közös többszörösét azokkal a számokkal osztjuk, a hányadosok relativ primszámok. Igaz-e a tétel megfordítása? — Meg kell magyarázni, hogyan irunk be egy körbe szabályos tízszöget; ki kell fejezni az oldalt és a beirt kör radiusát az adott kör radiusának függvénye által. — Az oly pontok geometriai helye, a melyeknek két adott A és B ponttól való távolságainak aránya állandó, egy körvonal, melynek középpontja az AB egyenesen van. — Adva van két egyenes; az egyeneseket érintő köröknek és egy adott irányban a körökhöz húzott érintők érintő pontjainak mi a geometriai helye? — Keressük az x-nek amaz értékeit, a melyek eleget tesznek a következő egyenlőtlenségnek:

$$\frac{x^2 - 3x + 2}{x^2 + 3x + 2} > 3.$$

Keressük mindazokat a háromszögeket, a melyekben két oldalnak négyzetei arányosak a harmadik oldalra való vetületeikkel.

A mathematika dolgozatoknál is megkívánják a növendéktől, hogy minden lépésről, melyet a számvetés, bizonyítás vagy szerkesztés kíván, szavakkal adjon számot. Így a franczia iskolában még a számtan is a stilus-képzés eszközévé lesz; a feladat ilyetén megoldása pedig igazán a gondolkodás iskolája.

A mathematikai dolgozatok külső alakja is figyelemreméltó; az egésznek áttekinthető elrendezésében rendkivül ügyesek. Erről a következő példa adhat fogalmat, a Lycée Lamartine egy I. osztályú tanulójának dolgozata:

Un bassin a 3 m 25 de long, 2 m 69 de large. On y verse 30 fois l'eau, qui remplit un tonneau de 3 Hl 21 de capacité. Quelle hauteur cette eau aura-t-elle dans la cuve ?

Solution :

Surface du bassin $3{\cdot}25 \times 2{\cdot}69 = 8$ mq 7425

1 tonneau contient 321 litres

30 tonneaux contiennent 30 fois plus ou $30 \times 321 = 9630$ l ou 9 mc 630

La hauteur de l'eau est

$$\frac{9 \text{ m } 630}{8 \text{ mq } 7425} = 1 \text{ m } 101 \text{ mm}$$

Réponse: La hauteur de l'eau est 1 m 101 mm.

Opérations :

$3{\cdot}25 \times 2{\cdot}69$

1345
538
807
$8{\cdot}7425$

30×321

9630

$9{\cdot}6300 : 8{\cdot}7425 = 1{\cdot}101$
88750
132500
45075

Az eddig megbeszélt tantárgyak alkotják a franczia felsőbb leányiskola tantervének zömét. Ezekhez járul még az utolsó osztályban egy féléven át heti egy órában az általános jogismeret (notions de droit usuel), mely tárgy keretében a növendékeknek áttekintést adnak a polgári élet legfontosabb jogi kérdéseiről és viszonyairól, különös figyelemmel azokra, melyek első sorban érdeklik a nőt. Ily oktatásra valóban szükség van. Az által, hogy figyelmessé tesszük a leányt bizonyos polgári jogi cselekedetek jelentőségére és szemük elé állítjuk azok következményeit, megvédjük őket attól, hogy tudatlanság, a jogi viszonyok nem ismerése miatt életökben megkárosodjanak. Az általános jogismeret tanterve igen ügyesen van egybeállítva, és kiegészíti úgy a történeti, mint az erkölcstani tanítást.

Szintén gyakorlati szempontok szolgálatában áll a *háztartástan* tanítása, a melyet a III. osztályban 12 egy-órás leczkében végeznek. Tananyaga körülbelül ugyanaz, mint nálunk.

Az egészségtan nem önálló tárgy, hanem a IV. és V. osztályban kapcsolatosan az anatomiával és physiologiával tanítják, a mi kétségtelenül a leghelyesebb.

Szükséges, hogy még egy pillantást vessünk az ügyesség szolgálatában álló tárgyak tanítására, melyek az alsó tanfolyamban kötelezők, a IV. és V. osztályban fakultativ tárgyak.

A *rajz*nak minden osztályban 2 órát adtak, de meg van engedve, hogy a viszonyok szerint több órát is fordítsanak erre a tárgyra, valamint a női kézimunkára és az énekre is. A rajz tanterve igen változatos, általában azonban a franczia iskolákban jóval kevesebbet foglalkoznak a sík- és polichrom diszítményekkel, mint nálunk, és határozottan előtérben áll a természet után való rajzolás. Azon vannak, hogy a rajzolás képességét annyira fejleszszék, hogy a növendék úgy tudjon bánni a rajzónnal, mint a tollal, képes legyen gondolatait ne csak szóval és irásban, hanem a rajz segítségével is kifejezni. Ezt a czélt tényleg elérik. A többi tantárgy tanításában is a rajznak jelentékeny szerep jutott. Minden tanár a táblára vetett vázlatokkal teszi szemlélhetőbbé a tanítást; a növendékek füzetei és dolgozataiban mindegyre értelmes csinos vázlatokat látunk, melyek arról tanuskodnak, hogy a tanult dolgokról igazán képek keletkeztek lelkökben. Ezáltal egyfelől a rajz a tanításnak és tanulásnak hathatós segédeszközévé vált, de másfelől értékben és becsülésben gyarapodott, mert a tanuló tudja és érzi, mily nagy hasznát veszi a rajzórákban megszerzett ügyességnek.

De viszont a rajzot is úgy tanítják, hogy a növendék annak mielőbb hasznát vegye és hogy az a többi tárgy tanításával kapcsolatban álljon.

Már az I. osztályban, mihelyt túl vannak a geometriai alakokhoz fűzött első gyakorlatokon, azonnal megadják a természet után való rajzoláshoz szükséges elemi magyarázatokat a látóhatárról, szempontról stb. és rajzoltatnak szemlélet alapján testeket egyszerű körvonalokban a megvilágítási tünemények elemi utánzásával. Ezt folytatják a II. osztályban, a hol a testeken kivül már mindenféle más tárgyat is rajzoltatnak; edényeket, taneszközöket (gömbtükör állványon, üvegbura, literes mérték, destilláló készülék, vegytani készülékeket stb), a környezetben levő tárgyak (rajzszék, támlásszék, széntartó, asztal, papirkosár, vizes kanna), háztartási eszközöket (főző edények, mozsár, dézsa). A III. osztályban már gipsz után fejeket és építészeti részleteket rajzolnak, inkább vázlatos modorban, könnyű, de jellegzetes árnyékolással; nem minutiosus kidolgozásra, hanem arra törekedve, hogy a tanuló kevés vonással

rövid idő alatt lehető híven adja vissza azt, a mit lát. Az ily irányú tanítás teszi a rajzot igazán becses és hasznos tárgygyá, nem pedig az olyan, a hol a növendék vonásról vonásra utánozva a mintát heteket tölt el egy rajznak az elkészítésével.

A természet után való rajz mellett az I. osztályban egyszerű síkdiszítményeket, leveleket is rajzolnak, a II-tól kezdve már gyakorolják a diszítmények tervezését. A Lycée Fénélon tanára természetes levelet vagy virágot ad a növendék kezébe és egyszerű körvonalokban mindenféle helyzetben, en façe és profilban rajzoltatja, megadott területbe abból diszítményt terveztet. A III-ban már virágokat természet után felette egyszerű de jellemző színezéssel festet.

A felső osztályokban az árnyékolás tökéletesebbé válik, antik fejeket, építészeti részleteket rajzolnak krétával, szénnel, pompás kivitelben, remek csoportozatokat színezve (péld. egy díszedény mögött japán legyező, az előtérben álarcz); közbe festenek izléses menulapokat, naptárlapokat (január stb), terveznek himzéseket, csipkemintákat. E mellett rendszeres vonalperspectivát tanulnak és a perspectiv szerkesztést gyakorolják.

De nem csupán az eredmény, a szerzett rajzi tudás és izlés bámulatos, hanem a rajzok mennyisége is. Hogy egy növendék egy tanévben 20—30 lapot rajzol, az rendes dolog. A mellett azokat a lapokat, a melyeket constructióval készít, még irásbeli magyarázattal is ellátja. A Lycée Fénélon II. osztályában péld. egy széket rajzoltak ferde helyzetben; a lap aljára oda irták a rajzolás egész menetét: Construction de la chaise: 1. Recherche des proportions. 2. Recherche de l'horizon et subdivisions de proportions. 3. Recherche de l'inclinaison des lignes.

Ily kitünő eredményeket csak kitünő módszerrel lehet elérni. A franczia rajztanárok tényleg *tanítanak*. Az I. évben kezdetben a tanár táblarajza után rajzolnak. A tanár rövid és világos szavakkal megmagyarázza a rajzot; a növendékek reprodukálják, mialatt a tanár közöttük jár, útbaigazít és javít. Ha elkészültek rajzukkal, a tanár letörli a tábláról a rajzot, kiszólít egy növendéket és vele ujból elkészítteti; más növendék javítja. Most ezt a rajzot ismét

letörli és a növendékek a füzetökben másodszor elkészítik, de emlékezetből. De később is minden rajzolást megelőz a tanár beható magyarázata és a magyarázat ismételtetése a növendékekkel, hogy meggyőződjék arról, helyesen látják-e a rajzolandókat.

A IV. és V. évben a tanárnak magyarázatokat kell adni az anatomiáról, az emberi test arányairól és szépségének ismertető jeleiről; az architekturáról és az építészeti stilekről.

Az eredmény kiválóságára kétségtelenül befoly az a körülmény is, hogy az amúgy is kis osztályokat a rajztanításnál még csoportokra osztják, úgy hogy a tanárnak egyszerre csak kevés növendékkel kell foglalkoznia, a kiket aztán annál behatóbban taníthat. A Lycée Fénélonban némely osztály három csoportra oszolva tanulta a rajzot.

A női kézimunka tanítása leginkább gyakorlati czélokra törekszik. Nagy tér van adva a varrásnak, a foltozásnak és mindazon munkáknak, melyek a háztartásra fontosak; ellenben a luxusmunkák háttérbe szorulnak. Ez az egészséges irány a mi felsőbb leányiskoláinkban is kezd meghonosodni.

Az éneket minden évben heti egy órában tanítják. Ebből a tárgyból is készítenek compositiókat, melyek arról tanuskodnak, hogy a zene elméletére is kellő súlyt helyeznek.

Egy Composition de chant a Lycée Molière II. osztályából a következő kérdéseket tartalmazta: 1. Qu'apelle-t-on notes tonales et notes modales? Qu'apelle-t-on rhythme de la mesure? Dans quel cas y-a-t-il déplacement du rhythme? 3. Donnez des exemples à l'appui de chaque question. A növendékek a feleleteket kottázott példákkal illustrálták.

A testgyakorlatnak minden osztályban hetenkint 2 óra van adva. Ez a minimum, melyet a körülmények szerint szabad növelni. A tanításra nézve irányadó a minister megbizásából kiadott «Manuel de gymnastique à l'usage des écoles primaires et secondaires de filles et des écoles normales primaires d'institutrices». Az I. és II. osztályban csak rend- és szabadgyakorlatokat végeznek; a III-ban vannak szergyakorlatok is.

Ezzel végére jutottam annak, a mit a franczia felsőbb leány-

iskolák tanulmányi állapotára nézve a párisi kiállításon tapasztaltam. Szándékosan közöltem az apró részleteket is, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy leginkább a tanítás apróbb mozzanatai azok, a melyekből itélhetünk és okulhatunk.

Mindent összefoglalva, azt a benyomást nyerjük, hogy a franczia felsőbb leányiskolák magas színvonalon álló képzést adnak növendékeiknek, harmonikusan fejlesztik szivöket és értelmöket és kitünően értenek ahhoz, hogyan kell az irodalom és tudomány gazdag kincsét a nő individuálitásához mérten felhasználni.

Mindazonáltal nincs okunk pirulnunk, midőn a saját munkánkat és a mi iskoláinkat összemérjük a hatalmas kulturnemzetéivel. Szerénytelenség nélkül mondhatjuk, hogy felsőbb leányiskoláink megbirják ezt az összehasonlítást, nem törpülnek el az idegen intézmény mellett, sőt több tekintetben fölötte állanak. A miben felettünk állanak, azt nagyrészt annak a nagy anyagi és szellemi tőkének köszönhetik, a melylyel rendelkeznek, a köztudatba átment régi művészetöknek és izlésöknek, nyelvök pallérozottságának, látókörük tágasabb voltának.

Budapest. *Szuppán Vilmos.*

HOGYAN TANUL A SIKETNÉMA BESZÉLNI.*

Ama szerencsétlenekről óhajtok szólni, kiktől a kegyetlen sors megtagadta a hallást és így a gondolat kifejezőjét, a beszédet is nélkülözik, melynek hiányában a külvilággal sehogy sem, vagy alig-alig közlekedhetnek. Nem hallják mások beszédét. Nincs rájuk hatással a buzdító szó. Bánatukat nem enyhíti a jó barát gyöngéd, vigasztaló szava. A szeretet meleg hangja nem olvasztja fel szívük közönyének fagyát. A lelkesítő szóra hogyan buzdulnának fel, ha nem tudnak hallani.

De félre e komor képpel, mely a tanulatlan siketnéma életének szomoru látványát tárja szemünk elé. Borítsuk rá az oktatásszőtte ama ékes leplet, mely a multat eltakarja, de feltünteti a jelent.

Ez újabb kép boldogító vidámsággal tölti be lelkünket. Örömmel szemléljük, hogyan oszlik el a siketnéma értelmét borító sötétség, hogyan derül fel a tudatlanság homályába burkolt arczulat a derengő tudás világosságától! A siketnéma szíve megnyilik a szeretet érzetének befogadására. Lelkének csiszoltsága szemei ragyogó fényében tükröződik vissza. Fejlődött értelmével gondol a múlt és a jelenlegi helyzetére és ajka önkénytelenül rebegi el érző szívéből jövő hálás imáját! Hiszen nem gyámoltalan többé. Öntudatosan cselekszi a szépet és a jót, mert a helyes és a helytelen, az enyém és a tied közötti különbséget felismeri és tudatával bír annak, a mit tenni akar.

S e csodás változást mi hozta létre? Nem egyéb, minthogy a

* A M. D. E. tanítónői szakosztályában tartott előadás.

siketnéma megtanulta a beszédet s így az Isten képmására teremtett jelentéktelen élő anyag emberré lett.

A beszéd művelő hatása kétségbevonhatatlanul bizonyul be a siketnémánál, ki iskoláztatása előtt azért nem tudott beszélni, mert soha sem hallotta, nem is utánozhatta mások beszédét. A siketsége okozta a némaságát, mely némaságot a szaktanítás szüntet meg. Hogy a siketnéma beszélő szerve hibátlan, tehát működésre képes, azt Heinicke, az örökhírű német tudós már a XVIII. században tudta és azért a siketnéma növendékeit a hangok kiejtésére oktatta. Kisérletezésének áldásos eredménye a máig is használatos beszéltető vagy a német módszer.

Hét éves korában kezd a siketnéma tanulni. Értelmének fejlesztésénél némelyek a jel-, mások a hangzó beszédet használják. Az előbbiek a jelbeszéd tanításával a franczia módszert dicsőítik. Az utóbbiak a hangzó beszéddel a német módszert juttatták diadalra.

A siketnéma úgy oldja meg e kétféleség áldatlan vitáját, hogy a magához hasonlóval jeleli, ez neki könnyebb, de az épérzékűekkel hangzó nyelven beszél, még pedig a szó legvalódibb értelmében összefüggően, okosan és érthetően. Nem tagadom, hogy siketsége miatt kissé szokatlan a kiejtése, így beszéde idegenszerű. Az is igaz, hogy a sokáig pihentetett, ruganyosság nélküli hangszalagjainak rezgéséből keletkezett hang kellemetlen csengésű, majd rekedt, néha recsegő, szinte rikácsoló. Megengedem, hogy a hallás hiánya a siketnéma beszédét a hangsúlyozás kellemes és a rhythmus szabályos hullámzásától is megfosztja. Ámde e kellemetlenségek óriási halmaza parányná törpül a csodával határos ama tény mellett, hogy valaki siketnéma létére hallhatóan beszél.

A siketnéma legelőször is a magán- és a mássalhangzókat ejti ki. Ha ezt tudja, akkor képes a szavakat és mondatokat is kimondani. A szakoktatást csak akkor kezdeném meg, ha az elvadult, rakonczátlan kis növendék már eléggé megbarátkozott a renddel és a fegyelemmel.

A tanításnál arra ügyelek, hogy arczczal mindenkor a világosság felé forduljak. A velem szemtől szemben levő növendék feszült figyelemmel lesse arczom minden változatát. Ha ajkaim

szétválnak, ő is nyissa ki a száját, ha számnyilása nagyobbodik, az ő ajka is távolódjék el egymástól. Vegye észre nyelvem vízszintes fekvését és tegye saját nyelvét is hasonló helyzetbe.

A növendék az egyik kezét az én gégetőmre, a másikat a magáéra illeszti. Hang nélkül mondom az *á*-t, azaz csak kinyitom a számat, a kezecske semmi változást sem érez. Hangosan ejtem ki e hangot, a növendék arczkifejezése mutatja, hogy ujjain érzett bizsergés figyelmessé tette a gégefőben tapasztalt változásra. Jelzem, hogy utánozza ajkaim mozgását és rezegtesse meg ő is a hangszalagjait. Próbálgatása eredményeként megcsendül az *á*, a siketnéma öntudatosan képzett legelső hangja. Megindult a növendék, hogy a tudatlanság sötét alagútjából kijutva, a világosságot jelző tudásnak napfényes területére juthasson. Ha megértette a növendék, hogy mit kell éreznie az *á* tiszta kiejtésénél, ha már maga is hangoztatja az *á*-t, csakis akkor tanulhatja meg e hang irott és nyomtatott jelét. A német módszernél az *á* képezi a beszéd alapját. A mint a növendék az *á*-t jól megjegyezte, alapos a remény, hogy a többi hangot is megtanulja. Az első hang kicsalása nagy fáradságot igényelt, de a munka oroszlán része csak ezután következik. Az összes hang kifejtésével a beszédnek csak a külső formáját adtuk meg, a fogalmak képezik a tartalmát, melyet a tanító ügyessége, szakismerete mellett kiváló rátermettsége tehet tetszetőssé, maradandóvá, tehát értékessé.

Az *á* alapos tudása után szája nyilásának szükítésével az *a* és az *u* hangot ejti ki a növendék.

Az *á, a, u,* szakadatlan ismételgetése után új hang kifejtésére térhetek át. Ha a növendék folytonosan *á*-t mondva addig szűkíti a szájnyilását, míg végre ajkai bezárulnak, a hanghullámok a szájban vesztegelnek, akkor a feltünő zárlatból az *m* keletkezik. Kellő hangoztatás után leírja és olvassa a növendék az *m*-t. Az ismert magánhangzókkal úgy kötjük össze, hogy elől legyen az *m, má, ma, mu,* majd megfordítva így hangzik *ám, am, um.* A begyakorlás harmadik módjánál az *m* két magánhangzó közé jut, lesz tehát *ámá, ama, umu.* Azután két mássalhangzó közé kerül egy magánhangzó és hangoztatás után felírja a növendék *mám, mam, mum.*

Tovább menve négy hangot mondatok: tehát *má-má, ma-ma, mu-mu.* Az értelemmel biró szót a táblának e czélra fentartott részére irom.

Alapos szemlélet után annak a nevét hangoztatja a növendék, ki szivéhez legközelebb áll: mama.

Ezután olyan mássalhangzót érzékeltetek, melynél a hangszalagok tétlenül maradnak. A tüdőből kitóduló levegő akadálytalanul jut el a becsukott ajkakig, melynek erőszakos felfeszítésével a *p* hangot hozza létre. Az előbb leirt hangoztatási mód alkalmazása után a növendék a második szót is megtanulva, örömmel ejti ki: papa. A tanultaknak határozott tudása után haladok csak tovább. A hangszalagok rezgését a tanítvány ismét érzi a gégefőmön, látja a felső metsző fogamnak érintkezését az alsó ajkammal. E zárlat elé tartott kezén érzi a kitóduló forró levegőt. Ezt így utánozva, megtanulja a növendék a *v* hangot. Szógyűjteményébe feljegyzi a mama, a papa után a páva nevét is. Majd folytatva a hangkifejtés munkáját, azt szemléltetem, hogy a hangszalagokat megrezegtető levegő hogyan feszíti szét az erősen összecsukott ajkaimat. Az így keletkezett *b* hanggal a *baba* nevét gyakoroltatom be.

Ha a *v* hang zárlatát a tüdőből kifelé törekedő olyan levegő szünteti meg, mely a hangszalagokban rezgést nem idézett elő, akkor az *f*-t halljuk. Ime a sokat látott *fa* neve is bejut a szógyűjteménybe.

Hogy milyen sorrendben vegyem a magán- és mássalhangzók tanitását, erre vonatkozólag nem találtam elfogadható szabályt. Arra figyelek tehát, hogy a közelről haladjak a távolabbra, a könnyebbről menjek a nehezebbre.

Újabb hangot szemléltetek. Mindkét sor metsző fogamat összeszorítva, nyelvem hegyét a fogak találkozásának belső feléhez illesztem. A tüdőből jövő, hanghullámokat szállító levegő az utjába került akadálylyal harczra kelvén, a *z* hangot hallatja. E hang begyakorlásánál tanulja meg a növendék a *zab* és a *búza* nevét.

Ezután az *u* ismétlésével az *o*-t hangoztatom. Míg az *u*-nál a levegő az ajkak elnyuló keskeny nyilásán tódul ki, addig az *o*-nál kicsinyke kör alakitására kényszeriti az ajkakat. Az *u, ú* és az *o, ó*

begyakorlása után újabb hang bemutatásához foghatok. Nyelvem hegyét a felső metsző fogaim alsó széléhez nyomom. E zárlatot a hangszalagokat megrezegtető levegő nyitja ki és az így keletkezett *d*-vel nagyobbodott a mássalhangzók száma. A *dada* neve is belekerül a szógyűjteménybe.

Ha nyelvünk hegyét a felső metsző fogak tövéhez szorítjuk és a zengő levegő kitódulásakor sem veszszük el onnan, akkor fülünkbe cseng az *l* hangja. A növendék e hang segítségével a fogalmak egész tömegét sajátitja el. Igy tudja meg a láb, az alma, a labda, a fal, a lúd, a padló, a láda tárgyak neveit.

Beható ismétlés után a magashangú magánhangzók kifejtésére térek át.

A mint a növendék az *á*-t ismétli, állát egy kissé felemelem, ha nyelve közepe egy csöppet kidudorodik, akkor *á* helyett önkénytelenül is az *e*-t mondja. Az *e* betanitását követheti az *é*, melynél az állat még inkább felemeljük és az így szűkitett szájnyiláson ömöl ki a levegő. Az *i*-nél a nyelv oldalsó széleit a növendék a felső zápfogakhoz, ajkait pedig a metsző fogakhoz szorítja. Az áll felemelésével az ajkak közötti nyílás lehetőleg elkeskenyedik.

Nem tanitok ezután új hangzót addig, míg az ismétlés alkalmával az eddig tanult hangok képeit nagy betű alakjában el nem sajátítja a növendék. Az ismétlő hangoztatással a következő szavakat tanulja meg: a fiú, a pad, a pap, a méz, a bab, a dob, a medve, az ebéd stb. Az *u*, *ú*-ból az *i* segítségével az *ü*, *ű*-t képezem. Az *o*, *ó*-ból az *e* ismétlésével alkotom az *ö*, *ő*-t.

A magashangzókat részben az áll felemelésével képezem a mélyhangzókból. A midőn az állat feltolom, tulajdonképen a gégefő emelkedik, valamint a mélyhangoknál a gégefő sűlyed, ha az állat lehuzom.

Az eddig tanult hangoknál láttuk, hogy az *m*-en és a magánhangzókon kívül az úgynevezett lágy mássalhangzók képzésénél a levegő rezgésbe hozza a hangszalagokat. A kemény hangoknál a rezgésből eredő zengést az pótolja, hogy az ajkon vagy a szájban létrejött zárlatot a tüdőből kitóduló levegő erőszakosan pattantja széjjel.

Nagyon érdekesen szemléltette ezt Abbé Rousselot a Collége de France laboratoriumában a phonetikai jelenségek feltüntetésére szerkesztett, tehát kisérletezésre szánt készülékével. Különböző alaku kaucsuk-tömlőcskéket használt a kitóduló levegő erőssegének feltüntetésénél. Egyik tömlőcskét az ajkai közé vette és *b*-t hangoztatott. A tömlőcske végén levő szalmaszilánk egy kissé félre libbent, ámde a *p*-nél olyan mozgást tett, mintha nagy erővel oldalvást lökték volna. A nagy gépen pedig föltüntette minden egyes hang rezgésének számát és erőssége mellett azt is, hogy a szájon, vagy az orron át ömlött-e ki a levegő.

Tudtommal nálunk jelenleg dr. Balassa József foglalkozik Abbé Rousselot e kiváló találmányával.

A tanított anyag átismétlése után a «Mi ez?» kérdés begyakorlásával megkezdem a tanultak gyakorlati alkalmazását. E kérdésre felsorolja a növendék a jól megtanult főneveket még pedig így: «Mi ez?» kérdem és rámutatok a tárgy képére. A növendék feleli: «a fa» stb. Ha az ismétlés alapos tudásról győz meg, csakis akkor folytathatom a hangkifejtés további munkáját. Mintha «*l*»-t akarna mondani, olyan helyzetbe hozza a növendék a nyelvét, ámde nem szorítja a felső fogsorhoz, hanem rezgő mozgást végeztet vele. A nyelvnek e mozgása folytán az ismeretes *r* hang jön létre. Az *r*-nek az a sajátsága, ha a növendék hamarosan el nem találja, akkor a legnehezebben kifejthető hangok egyikévé lesz. Az *r* tudása után a következő szavakat tanulja meg: a répa, az őr, a bőr, a vér, a furó, az egér. A *t* hang a *d* hang helyén keletkezik, csakhogy itt a zárlatot zönge nélküli levegő nyitja fel. A *t* segítségével mondja ki a növendék a tál, az út, az étel stb. szavakat.

Az *n* hangnál a nyelve hegyét a felső metsző fogai tövéhez szorítja a gyermek. A tüdőből előtörő levegő megrezegteti a hangszalagokat és az *m*-nél tapasztalt módon részben az orron át tódul kifelé a zengő levegő. E hang nyomán tanulja meg a növendék: a nő, a béna, a nép, a nap, a pénz neveket.

A *j* hangot úgy képezzük, mint az *i*-t. E hang elsajátítása után tanulja meg a tanítvány a tej, a fej, a máj szavak kiejtését. Az *ly*, az *ny* és a *ty* hangot úgy képezzük, hogy a nyelv hegye

szolgál az *l*, *n* és *t* hangoztatására, míg a nyelv oldalai a felső zápfoghoz tapadva végzik a jésítést. E hangnál a szógyűjtemény a következőkkel bővül: a lyúk, a nyúl, a tyúk stb.

A *h*-nál a levegő sehol sem akad zárlatra, tehát minden akadály nélkül tör elő a szájon keresztül. Itt gyakorolható a hó, a hajó, a híd, a juh, a haj tárgyak nevei.

Az *s*-nél a nyelv hegye lefelé hajlik s a *h*-nál észlelt módon tódul ki a levegő az egymáshoz közeledő metsző fogak keskeny nyilásán. E hang kifejtése után e szavakat tanítom: a sas, a sör, a fésű. A tanultak tüzetes átismétlése után a tárgyak tulajdonságainak megértésére fordítok gondot. A «milyen» kérdésre előbb a színek megnevezésével felel, csak azután gyakorol be más melléknéveket is a növendék. Tehát kérdezem: «Milyen?» A növendék feleli fehér, jó. Itt már a tőmondatot gyakoroltatom, pl. Mi ez? Ez fiú. Milyen a fiu? A fiú jó. Ez alakban ismétli át a növendék a mit tanult.

Majd folytatom a hangkifejtés munkáját. A nyelv hegye az alsó metsző fogak tövéhez nyomul, a tüdőből jövő, zönge nélküli levegő az összecsukódott metsző fogak zárlatát nem képes megszüntetni, tehát nagy erőfeszítéssel szürődik keresztül a levegő és az *sz* hangot halljuk,

A növendék szógyűjteménye e szavakkal gyarapodik: a száj, a széna, a szalma, a disznó, a szem stb.

E hang kifejtése újabb kérdés begyakorlását teszi lehetővé. A «Mit tesz» kérdésre felelve a cselekvést jelentő szavak értelmét is felfogja a gyermek. A beszélgetés alakja és tárgya ezzel jóval bővült. Pl. Mi ez? Ez fiú. Milyen a fiú? A fiú jó. Mit tesz a fiú? A fiú ír. Az eddig tanultakat feleletképen e három kérdésre megismételtetem. Majd tovább folytatom a hangkifejtést.

A *cz* hangnál a nyelv hegye a *t* állásból hirtelen az *sz* állásába csap át. A *cz* begyakorlása után hibátlanul ejti ki a növendék a következőket: a czipő, a czérna, a pálcza stb.

A *zs*-nél a metszőfogainak összeszorításával hangoztatja a növendék az *s*-t. E hanggal kapcsolatban tanulják meg e szavakat: a *zsir*, a *rizs*, a *zsinór* stb.

A *cs*-nél a nyelv hegye a *t* állás után hirtelen az *s*-nél szokásos alakját veszi fel.

E hangot a következőkön gyakorolják: az ács, a pipacs, a cseresznye stb.

Ha a növendék *d*-t mondva a nyelve közepével a kemény szájpadláson képez zárlatot, akkor a *g* hang jön létre. A betanításra szánt szavak ezek: a galamb, az ág, az agg, az ég, a füge stb. A *gy*-nél a *g* állásban levő nyelv oldala a zápfogakhoz tapad és a *g*-t jésítve hangoztatjuk. Szemlélet nyomán megtanulja a növendék a következőket: a gyalú, az ágy, a gyertya, a meggy stb. Az ismert három kérdés számát a «Hány» kérdéssel nagyobbítom. A beszélgetés ilyenformán folyik: Mi ez? Ez fiú. Milyen a fiú? A fiú jó. Mit tesz a fiú? A fiú ír. Hány fiú ez? Ez egy fiú. A «Hány» kérdés segítségével a számok értelmét is felfogatom tízig. Az ismétlés megkönnyítésére négy kérdés áll most már rendelkezésemre.

Ezután a legutoljára hagyott hangot fejtem ki.

A *k*-nál ugyanazt az eljárást végzi a növendék, mint a *t*-nél, csakhogy a zárlatot a nyelve közepével képezi a kemény szájpadlás torok felé eső részén. E hang begyakorlására szolgáló szavak: a kanál, a kés, a nyak, a kép, a kapu, kék, kap, kér stb. Az összes hang elsajátítása után megtanulja a növendék a saját nevét. A felsoroltakon kívül kisebb szólásmódokat is elsajátít a gyermek. Reggel jó reggelt, majd jó napot, ha beesteledett jó estét kiván. Kér vizet, kenyeret, levest, ha kap, illedelmesen azt mondja: «Köszönöm». Ha beteg, szóval jelzi, hogy mi baja van.

Az itt felsoroltakban a lehető legrövidebben mutattam be, hogy mit tanul a siketnéma iskoláztatásának első évében.

A hangok kifejtésével a tanítás nyersanyagát halmoztuk egybe, művész kézzel, művész lélekkel építheti a tanító ebből fel a siketnéma beszédének hatalmas épületét.

A beszéd, mint az értelem műve, az értelemnek legkiválóbb fejlesztője is. Nemcsak hogy eszközül szolgál a meglevő gondolatok kifejezésére, de az új gondolat létrejötténél is segédkezik, sőt eszméket is ébreszt. A ki siketnémát tanít, annak alaposan kellene ismernie a beszélőszervek gyakorlati boncztanát, a tapasztalati

lélektant, az anyanyelv összes sajátságán kívül a beszéd minden egyes hangzójának keletkezési helyét és módját is.

A beszéd egyik feltétele a tiszta hang. Hogy a növendéknek tartós erősségű hangja legyen, szükséges, hogy gyakorlással tegye tüdejét edzetté, tehát egészségessé. E czél elérésére szolgál a ki- és belégzéssel végzett légtornászás. A rendszeres légzéssel a működésre különben is képes tüdő magasabb fokú ruganyosságot nyer és így mint nélkülözhetetlen, nagyjelentőségű légzőszerv a beszéd elsajátításánál fontos tényező. Mint tudjuk az egyes hang kifejtésénél nevezetes szerepet játszanak a gégefőben elhelyezett hangszalagok is.

A belégzett levegő, mint már említettem, a beszéd alkalmával a tüdőből kitódul.

A hangszalagok néha szorosan egymás mellé huzódva akadályt gördítenek a levegő elé, mely azonban erős lökéssel széjjel tolja a hangszalagokat és az ily módon okozott rezgésekből származott zengést is viszi magával. A hangszalagok rezgését a gégefő külső felén is érezhetjük. E jelenség — mint szemléltető eszköz — nagyban előmozdítja a siketnéma oktatásánál elért eredményt. Nevezetes a beszédtanításnál az is, hogy a nyelv, a fogak, az inyvitorla, a lágyiny, a kemény szájpadlás és az ajkak a szájüregben különböző zárlatot hoznak létre. E zárlatok épen különféleségüknél fogva képezhetik a hangzók oly nagy változatát. Minden egyes hang más-más alakban jelentkezik.

A siketnéma nem hallja a hangot, de észre veszi az ajkon vagy a szájüregben keletkező külső nyilvánulását. A szaktanítás czélja tehát nem lehet más, minthogy a növendék felismerje az egyes hang formáját, észrevegye a különféle hang összekapcsolását és ezek után meglássa, megértse a hangosan kifejezett gondolatot. Az oktatás második czélja, hogy a növendék sajátítsa el az egyes hangzó kiejtését, a hangzók összekapcsolásával tudja a szavakat kimondani, hogy ezek segítségével saját gondolatát is kifejezhesse.

A tanítás eredményét Comenius szerint az biztosítja, ha az érzékeltethető dolgokat úgy állítjuk az érzékek elé, hogy ezek

közreműködésével az ész is felfoghassa, mert semmi sem található tudatunkban, a mi előzőleg nem jutott az érzékszervekbe. A tanító tehát mindenkor e tárgyakkal kapcsolatosan tanítsa a szavakat. Ha már az épérzékűeknél ennyire fontos a szemléltetés, akkor el sem képzelhető a siketnémák tanítása szemléltetés nélkül. A mi a siketnéma testi és szellemi kiképzéséhez szükséges, azt a legalaposabban érzékeltetjük a növendékkel.

Látja a légzést, érzi a hangszalagok rezgését, észreveszi a hangokat. A minek a nevét pedig fogalomszerzés czéljából meg kell, hogy tanulja, azt megtekinti, megtapintja, ha szükséges, megizleli, megszagolja. Az elvont fogalmak szemléltetésére szolgálnak a már tanult concrét ismeretek, melyek a belső érzékeltetés munkáját végzik. A siketnémák névtelen, tehát ismeretlen ismeretét a szemlélet útján nyert szóval teszszük önmaguk és mások előtt is ismeretessé.

A siketnémák iskoláztatásának ideje néhol hat, máshol nyolcz év. Ez idő alatt gyakorlat útján szerzi meg a növendék a magyar nyelvet, melynek segítségével alaposan megtanulja az elemi iskola négy osztályára előírt tantárgyakat is. E tantárgyak megtanításánál a kérdve kifejtő tanalakot használva mindenkor arra törekedjék a tanító, hogy a növendék a lehető legrövidebb mondattal feleljen. Tanuljon a siketnéma inkább kevesebbet, de ezt a keveset alapos tudással ejtse ki tisztán és mondja el érthetően.

A felsoroltakkal a felolvasásom czíméül választott kérdésre óhajtottam megfelelni.

Engedjék meg, hogy befejezésül a londoni siketnémák igazgatójának, William Van Praaghnak szavait idézhessem: «A siketnémák tanítása a szeretet munkája legyen és ezt a tanító türelemmel, kötelességtudással és a legnagyobb érdeklődéssel végezze. S ne felejtse el, hogy a siketnémák alapos oktatása a tanítónak egész életén át folytatott tanulását kívánja, mert csak így vezetheti növendékeit arra az utra, a melyen legbiztosabban érnek jövőjük boldogságához».

Budapesten, *Lusztig Emma.*

A HAZAI IPAR ÉS AZ ISKOLÁK.

Évek hosszú során osztrák mámor tartott fogva bennünket. Talán álmunkban is vétkeztünk annyit szegény magyar iparunk ellen! Felébredve erős mozgalom indult meg nemzeti iparunk fellendülése érdekében!

De vajjon állandó-e e felbúzdulás vagy csak pillanatnyi — rövid ideig tartó fellobbanás? Mindnyájunkat átható kérdések ezek!

Higyjük a jobbat, hogy nem «szalmaláng», nem «muló divat»; bár nagy eredményt igérni most még nem lehet, mert az egész mozgalom, most még csak gyermekkorát éli; de, mivel épen mostanában vetjük meg leendő iparunk alapját: nagy körültekintéssel kell megválasztanunk a talajt is, melybe gyönge veteményünket helyezzük, hogy majdan vígan és jól «arathassunk»!

Nyíltan bűnbánóan ismertük be, hogy nekünk hosszú idő óta csak «az idegen», «a külföldi» kellett, annak tömjéneztünk, annak hódoltunk! Ez őszinte vallomás után a javulás utjára tértünk.

A magyar ipar fölvirágoztatása érdekében valóságos harcz indult meg egész nagy Magyarországon; megindult az eszmecsere «a hogyan» és «miképen» kérdések szellőztetésére, fejtegetésére, s egész Magyarországban a hivatott és kevésbbé hivatott tényezők tollal, szóval, lelkesültséggel, erős elhatározással, tettel fáradnak «a hazai» fellendítésén, «a nemzeti» felvirágoztatásán vallás- és nemkülönbség nélkül!

A régi «honi» idők verőfényének — és ez újabb időben elhangzott: «A nőt kell a magyar iparpártolás eszméjének meghódítani, s azután ez eszme apostolává tenni!» szavaknak hatása alatt bátorodom fel, hogy oly tárgyról írjak, melyért tenni bensőleg

késztettem, mint honleány, mint a magyar iparpártoló női bizottság tagja és mint lelkes magyar tanítónő!

E hármas — de különösen tanítónői kötelességemnek vélek eleget tenni, midőn kartársaim, s a minden szépért, nemesért búzdulni tudók figyelmét, szíves türelmét fel akarom hívni «*közoktatásügyünk ama szervi bajára*», mely a magyar ipar fellendülésénél oly nagy szerepet játszik — s e bajra egyszersmind az orvoslást, a gyógyítóirt, a kiindulópontot is — szerény tehetségemtől telhetőleg megmutatni — megjelölni akarom, s különösen tehetem azt most, midőn a legújabban elkészített felsőbb leányiskolai tervezetben e mulasztásokat ismét feltalálom. Tanári gyűlésünk legtermészetesebb feladatának tesz tehát akkor eleget, midőn a közoktatásügy — az élet — és az egész magyar nemzetiségnek e mélyen érdeklő ügyét magáévá téve tisztázza s eszmét cserélve, közösen vívjuk ki *fontosságának* elismerését.*

Az ország minden részéből szemrehányó hangok ütik meg füleinket, hogy nehezen «*magyarosodunk*», halljuk a panaszos anyát, a mint elbeszéli, hogy mennyiszer tér sírva-zokogva haza kis leánya az iskolából nemzeti érzésében megsértett, megbántott szívvel, mennyi megalázást, lenézést kell eltűrnie gyenge lelkének tisztán csak azért, mert «magyar»!

Majd meggyőzően kimutatják íróink, hogy a «*magyar ízlés meg van romolva*» s ennek orvoslását *a magyar anyáktól*, mint az otthon rendezőitől — vezetőitől várják?!

Nem kicsinylem e tekintetben sem a magyar anyák befolyását, de én szerintem nagyobb szerep juthatna e téren is «*az iskolának*», az iskolák vezetőinek, a lelkes *magyar tanítónőknek!?*

Mert, míg a magyar anyák vezetése alatt «*öntudatlanul*» szövögetik egymás mellé a színes szálakat «a külföldi — idegen» — minták után, a germán, ind, japáni, spanyol ízlésnek megfelelően, a saját nemzetbeli magyar stylű mintákat nem ismerve . . . addig az iskolában a kézimunkát és a rajzot vezető tanítónőtől elvárhatjuk, hogy «*öntudatosan*» vésse növendékei elméjébe

* Tanítótestületben tartott előadás. *Szerk.*

«a tiszta magyar stylt», lelkébe lehelje «a nemzeti ízlést», megismertesse a páratlanul magában álló szépségű «hazai mintákat» s a nőknél feltalálható leleményességgel tüntesse fel azoknak kaleidoszkopszerüleg feltünő tulipános, csillagos, fenyüs, makkos, szarúfás, cserleveles, körtvés, bogláros, rozmaringágas változatait. E magyarázatokba mélyedve ismertesse meg növendékeivel a színek skáláját, a munka anyagát, vonzóan adja elő a magyar vászon előállitását, közbe «*a magyar beszerzési forrásokról*» sem feledkezve meg, édes rábeszélő képességével, meggyőző szavaival növendékei lelkére kösse; mint «honleányi» kötelességet, mint «missziót», hogy mindenben «*a hazait*» pártfogolják, vegyék mindig csak «*a nemzetit*», hogy így a legutolsó fillér is magyar kézbe jusson! . . .

Nem mellőzheti növendékei előtt feltárni a magyar stylt fenyegető veszélyeket sem, mely ép oly kevéssé fontos, mint a magyar styl megismertetése.

Mert mig mi «az idegen», «a külföldi» után futottunk, befolyásuk alatt állottunk, izlésök volt irányadó mindenben, az alatt észrevétlenül — mintáink hajlékonyságát — átalakitható képességét felismerve meghonositották, elfogadták magukénak — s saját izlésöknek — egyéniségöknek megfelelően átidomitották, majd felhasználták reklámul különféle pamutok, fonalak ajánlására s felhasználták csábító eszközül a szinezés megkedveltetésére.

Így haladva tovább a tanitónő, eleinte észrevétlenül lopja növendékei szivébe — a későbbi öntudatos nemzeti izlést, mely szerint a jövőben majd leendő otthonát rendezi, tűzhelyét alakitja s melynek követése mellett biztositja a családi élet kényelmeit.

S a fent elmondottakal szemben mégis mit látunk?!

Azt, hogy ez iskoláinkban nincsen így, továbbá azt, hogy a közoktatásügy eme fényes korszakában akárhány, iskoláját végzett felsőbb leány, sőt diplomás tanitónő van, *ki nem ismeri a magyar stylt, a magyar nemzeti izlésről fogalma sincs, hogy tudná tehát megvédeni a hazait az idegen befolyástól?!* s így aztán mindig nagyobb alkalmazásnak örvend környezetében, az édes otthonban *a külföldi és az idegen!*

S mi ennek az oka? A tanítónők, az iskola?

Az, hogy közoktatásügyünk nem fordít kellő gondot sem a *kézimunkánál* sem a *rajzoktatásnál* a nemzeti styl megismertetésére, felölelésére; mert a tanterv erősen megköveteli minden egyes növendéktől «a Wiener Kreutzstichet»-et, «a Holbein»-t, «Klöplizés»-t, «a különféle applikációkat», spanyol-velenczei hímzéseket, de nem követelték meg tőlünk a nemzeti izlést fejlesztő munkákat, pl. a kalotaszegi tudását, a magyar stylű minták bő változatainak alkalmazását, pedig éppen a magyaros ízlést eláruló munkáknál tudná a tanítónő az érdeklődés és a szeretet érzelmét a gyermeki szívben felkelteni, úgy, hogy munkái sikerülése fölött tetszést érezzen, s a «nemzetit» veszélyeztető kisértéseknek ellent tudjon állani, megtudja védeni az iskolában szerzett nemzeti élet talizmánjaival, melyek: az értelem világa, a honszerelem, a szív nemessége és a jellem szilárdsága, megjegeczesedése.

De ha a fent elmondottakat mellőzzük az iskolában, akkor nem lehet csodálkoznunk azon, ha az édes haza gyermekei nem ismerik a tiszta magyarságot lehelő munkát és mintát, nem ismerik a készítésével járó fáradságot, drágálják, mellőzik, míg ha azt dolgoznák, megkedvelnék s felébredne a vágy, hogy egész otthonjukban meghonosuljon az!

E hibában leledzik «*rajzoktatásunk*» is! Mihelyt megismerkedik a növendék a függőleges és vízszintes vonalakkal, nem a legelső-e, mit papirosra vet «a görög Meander»! s a megkezdett úton halad tovább, lerajzolja a koczkát minden állásban és távolságban, művésziesen színezi a római, görög, román, góth, arab stylű diszítményeket is, arczképrajzai is élethűek — az általa rajzolt gyümölcsök — virágok sikerültek!

De mi is kellene ennél több!?

Nevetséges volna azzal törődnie valakinek, hogy egy ilyen kis művésznő zsebkendőjének szegélyéül egy egyszerű magyar mintát sem tudna rajzolni, megvallva az igazat, tisztán csak azért: mert azt nem ismeri, nem tanulta, nem foglalkozott vele, e téreni tudománya egyedül a magyar szűr tulipános mintáira szorítkozik, ez képezi összes ismeretét.

Felesleges is az! Mire lennének akkor az előnyomó intézetek? hol divatosabbnál-divatosabb s szebbnél-szebb külföldi mintákat örökítenek meg!

Így állunk divatlapjainkkal is! Nem tudunk, nem ismerünk olyan magyar divatlapot, mely «*rendszeresen*» közölne magyaros kézimunka-mintákat!!

Ebből a tarthatatlan, áldatlan állapotból ki kell emelkednünk, *s a nemzeti styl megismertetését, megkedveltetését, s a nemzeti ízlés fejlesztését* kell iskoláink zászlóira írni s növendékeink ismeretének, tudományának ezek legyenek betetőzői; feladatunkat képezze, hogy növendékeinkben felkeltsük az érzéket *a magyar* iránt s neveljük bennük *a magyar Geniusz szellemét*, hogy minden munka, mely egy holeány kezét hagyja el, magán viselje *a magyar jelleget.* Így plántálhatunk szeretetet minden igazán *magyar* produktum iránt.

És e szent feladat teljesítése a magyar tanítónők kezében van! Esdve kérem kartársnőimet és a nagyokat, a hatalmasokat, kik a közoktatásügy nehéz bonyodalmaival meg tudnak küzdeni, hallgassák meg kérésemet, felhívó szavaimat, térjünk *a nemzeti styl* és *ízlés* áldásos útjára, vezetve az ingadozókat, a sötétségben tévelygőket, az alvókat és meg fog szűnni a panasz, hogy nehezen «*magyarosodunk*», *hogy ízlésünk romlik s hogy nem pártoljuk a honi ipart!*

Ébredjünk fel tehát egyszer és mindenkorra, lépjünk erős akarattal, szilárd elhatározással «a tettek mezejére» s a sok idegen mellett adjunk helyet «a magyarnak» is!

Szatmár. *Nagyhodgyai Thamássy Ilona.*

A «JEGYZETEK» POLGÁRI ÉS FELSŐBB LEÁNYISKOLÁINKBAN.

A tanítás sikerének egyik fő feltétele, hogy a tanító élőszóval kellőképen megmagyarázza, közölje vagy kifejtse a tanítás anyagát s hogy rögtöni ismétléssel a felfogottakat a tudatban meg is szilárdítsa, más szóval a közölt ismereteket összefoglalja s begyakorolja.

Ha a közlés és begyakorlás kellő módon történt, a tanítvány az óra végén rendszerint meg is tanulta, tudja is azt, a mit az osztályban azon órában feldolgoztak. Tudja, de mert a következő órában már mással foglalkozik s mert sok az az anyag, mit neki naponkint fel kell vennie, meg kell tartania és végre is mert a begyakorlás ritka esetben lehet tökéletes, az órák alatt tanult dolgokat csakhamar elfeledi, a következő órában — ha csak az óra alatt tanultakra támaszkodik — ismereteiről számot adni nem tud. A tanítónak bizony sokszor előről kell kezdeni, hogy folytonos gyakorlás és ismétlés által a tanultakat úgy bevésse a gyermek emlékezetébe, hogy az azt többé el ne feledje.

Az elemi iskolában, hol a tanítandó anyag még nem tulságosan sok, ezzel az eljárással az ügyes és lelkiismeretes tanító rendszerint boldogul is; ott csak ritka esetben szorul tanító és tanítvány arra, hogy az órán kívül gyakorolja, illetve gyakoroltassa be és szilárdítsa meg azt az ismeretet, miről a következő órán be kell számolni. A polgári és felsőbb leányiskola nagy anyaghalmaza azonban egyenesen megköveteli, hogy a növendék szabad idejének egy részét az órában tanultak ismétlésére fordítsa s mivel fogyatékos emlékezetében nem bizhatik, ez ismétléseknél vezetőre, támogatóra van szüksége. E vezető és támogató: a *jó tankönyv*,

mely egyszerűen, szabatosan és röviden összefoglalja azt, a mit a gyermek tanítójától az óra alatt hallott, a mit tanítója magyarázata segítségével felfogott, megértett.

A *jó tankönyv* tehát a tanításnak nélkülözhetetlen segédeszköze s mint ilyen méltó rá, hogy a tanító nagy gonddal válaszsza meg azt s hogy használatára a növendékeket megtanítsa. E végből szükséges, hogy a tanító a tankönyvet mintegy tanítása központjává tegye, magyarázatait, felvilágosításait ahhoz füzze, hogy a növendék a tanítás lényegét a könyvben megtalálván, abban valóban segítőjét s tanulása közben meghitt tanácsadóját, támogatóját találja.

Ha a könyv tulságosan bőbeszédű, a gyermek könnyen eltéved benne, a lényegest a lényegtelentől megkülönböztetni nem birja s emlékezetét értéktelen szólamok betanulására és a fő dolgot előtte elfedő fölösleges részletek megtartására kényszeríti s a dolog lényegét illető kérdésre a fejében támadt zűrzavar miatt felelni nem tud.

Bizony a *jó* tankönyv az évről-évre megjelenő tankönyvek nagy halmaza mellett is ritka. Sem miniszteri engedélyezés, sem főigazgatói ajánlás nem segít a dolgon. A tanítónak több könyvet kell összehasonlítania s legjobb meggyőződése szerint azt kell választania, mely a mellett, hogy a tanterv követelményeinek megfelel, rövidsége, világossága, szabatossága és magyarossága által legjobban kitünik s mely e szerint alkalmas arra, hogy a tanító vezérfonalul elismerje, ahhoz magyarázás közben alkalmazkodjék.

Noha ezt mindenki tudja, iskoláink nagy részében, ide értve még a középiskolákat és tanítóképző intézeteket is (tisztelet a kivételeknek), egy, a növendékekre nézve fölötte szomorú gyakorlat fejlődött ki, mely lenyügözi a fiatal tanulót, unottá, terhessé teszi rájuk nézve a tanulást s okozója a legteljesebb mértékű túlterhelésnek. A *jegyzetek készítését* értem, mely daczára az azt leghatározottabban eltiltó miniszteri rendeletnek, ma is igen nagy mértékben el van terjedve.

A jegyzetek készítése az egyetemeken és felsőbb foku tanintézetekben, a honnan kopizáljuk, teljesen jogosult. A főiskolán

tanító tanár, ki a tudományokban búvárkodik s azokat továbbfejleszteni van hivatva, nem utasíthatja tanítványait azokhoz a forrásokhoz, melyekből ő merít, mert azok e forrásokat előkészületük fogyatékossága miatt legtöbbször meg sem közelíthetnék. Előadásaiban kutatásainak eredményeit közli hallgatóival, gyakran csak az ő felfogását valamely dologban, vezérfonalat kezükbe tehát nem is adhat. De a műveltségnek azon fokán, hol a főiskolai tanulóifjuság áll, nem is okoz legyőzhetetlen nehézségeket a tanár előadásait jegyzetekkel megörökíteni. Az írás technikai nehézségein régen túl levén, sőt a gyorsírás művészetéhez is értvén, értelmes mondatokban kivonatolhatják, esetleg szószerint is könnyűséggel adhatják vissza a tanár magyarázatát. Testi és szellemi fejlettségük is oly mértékű már, hogy azt az erős idegmunkát, melylyel a jegyzetek készítése jár, megbirhatják.

A középfoku iskolák tanulóinál másként áll a dolog. Itt a jegyeztetés nemcsak fölösleges, hanem határozottan káros is. Fölösleges, mert a tanár a jegyzetet a megfelelő vagy legalább megközelítőleg jó tankönyvvel helyettesítheti, és káros, mert a növendékre — a czélnak meg nem felelő, testét és szellemét egyaránt fárasztó — nehéz munkát ró. Az idegesség, gerinczferdülés s az ifjuság fejlődésében mutatkozó számtalan abnormitás részben a jegyzetkészítésben leli magyarázatát.

S ha ez a jegyzetkészítés legalább a tanítás sikerére nézve kedvező volna. De tapasztalásom szerint a jegyzésre fordított figyelem, mely rendszerint az egyes szavak rögzítésére törekszik, a dolog lényegének megértését, a részletek összefüggésének felfogását megnehezíti, hátráltatja. E mellett a legnagyobb erőfeszítéssel készített jegyzet is fogyatékos s gyakran a leglényegesebb dolgokra nézve néma vagy hamis állítást tartalmazó. Eltekintve attól, hogy a növendék írását rontja s a növendéket pongyola kifejezésmódokra szoktatja, a legtökéletesebb, még a tanár által gondosan átvizsgált jegyzet sem közelítheti meg a tankönyvet sem teljesség, sem a kifejezés pontossága tekintetében. Mert a legékesebben beszélő tanító sem mérheti ki szavait oly tökéletességgel, mint az asztala mellett nyugodtan gondolkodó író. A növendék tehát fogyatékos, roszszul —

gyakran czeruzával — írt jegyzeteiből csak nehezen készülhet el a tanítási anyagból, melyet kéziratában kellőképen át sem tekinthet. Jegyzetei fogyatékosságát nagy nehézségekkel társai jegyzeteinek felhasználásával, másolással, tisztázással igyekszik enyhíteni s óriási idő- és erőpazarlással végzi e tökéletlen és meddő munkát. Képzeljük el az írás mesterségében nem egészen járatos 12—14—16 éves leányokat, mennyit szenvednek e rendszer mellett, különösen ha 3—4—5 tanár előadásait is jegyezni s jegyzeteiket tisztázni kénytelenek.

A jegyzet készítésnek csak azon módját tartom elfogadhatónak a középfokú oktatásban, melyet nálunk Kármán hozott szokásba, s mely ellentétben a szószerinti jegyeztetéssel, az óra végén, a tanítási anyag összefoglalására szolgál. Értem a «vázlat» naplószerű feljegyzését, mely fájdalom nincs úgy elterjedve, mint amaz.

A tanítók ellen — tudom — súlyos vádat emelek, mikor a jegyzetek készítésének még mindig elfogadott kultuszára rámutatok. Sokan talán kételkedve rázzák fejüket; de kérdezzék meg csak a szülőket, az anyákat, kik gyermekük egészségét féltve, panaszos leveleikkel az ország legkülönfélébb vidékéről felkerestek: megfogják érteni felszólalásomnak jogosságát és szükségességét. Ezen aggódó szülők nevében kérem a jegyzetek készítését megkivánó vagy türő tanítótársaimat, változtassanak rendszerükön. Tanításuk kétségkívül sikeresebb lesz, ha tanítványaik örömmel és könnyűséggel végzik munkájukat, ha a magyarázataikra teljes lélekkel figyelő kis sereget a könyv helyes használatára rászoktatják, ha ismereteik kibővítése czéljából velük az olvasást — melyre most épen a jegyzetkészítés miatt nem marad idő — megkedveltetik.

Budapest. *Szigethy Karolina.*

MADÁCH «AZ EMBER TRAGÉDIÁJA».

«Jaj a költőnek, ha czélja csak időtöltés vala! A való költészet s a philosophia komoly múzsája rokonszövetségben állanak. Mindegyik magas emelkedésben lebeg az emberiség felett, pillantásait szünetlen arra fordítva. Két tolmácsa a léleknek, mely az állatemberben isteni eredetet bizonyít. Boldog, ki intéseiket érzeni és érteni megtanulhatá.»

Kölcseynek e sorai, melyekben oly mélyreható igazsággal fejti meg a költészet valódi czélját, újra meg újra megcsendülnek lelkemben, mikor Madách «Az ember tragédiája» czímű örökbecsű művének olvasásába merülök.

Igen, a való költészet s a philosophia komoly múzsája szövetséget kötöttek s művet hoztak létre, mely az ember isteni eredetét bizonyítja, tolmácsolja. A ki hittel, szeretettel olvassa e művet, a ki lélekben összeforr vele: megtalálja e két múzsát. Társul segődnek ők és csodás világokba vezetik a jó, igaz és szép után vágyódó, szomjas emberi lelket; világokba, melyeket összehangzó egyértelemmel, közös erővel, a legbensőbb szövetségben együtt alkottak, melyekben az eszményi szép, jó és igaz örök diadalát üli. «Boldog, ki intéseiket érzeni és érteni megtanulhatá!»

Kisértsük meg, figyeljünk szavukra, óh, hátha elleshetünk, megérthetünk, megérezhetünk intéseik közül csak egyet is, egyetlen egyet, mely az élet küzdelmeit elviselhetőbbé teszi; mely a nemesebb, igazabb értelemben vett boldogság czélja felé segít: Olvassuk «Az ember tragédiáját!!

A boldogság keresésére indulunk — és tragédiát olvasunk! Milyen paradoxon! A boldogság keresésére indulunk és Madách-

nak azt a művét olvassuk, melyet a saját boldogságának romjára emelt emlékoszlop gyanánt! Nézzük, lássuk, értsük meg, érezzük át, mit irt rá erre az emlékoszlopra útmutatóul és vigaszul nekünk.

A két géniusz: a költészet mindent megnemesítő, megszépítő, eszményítő, örökifjú, ragyogó tündére és a philosophia komoly, töprengő, az emberi nem boldogságán aggódó, emberszeretettől áthatott, jóságos, bölcs istenasszonya ölelő karjukkal szorosan hozzásimulnak ez oszlophoz és hívnak, esengnek, ne menjünk el mellette észrevétlenül. Hisz érettünk, a mi javunkra, a mi saját boldogságunk megtalálására, megértésére, irányítására emeltetett!

Mikor az élet virágszakában, a boldog sejtések ábrándkorszakában először olvassuk Ádám történetét, tragédiáját, a philosophia komoly múzsájának hangját meg se halljuk. Csak a költészet ifjú bája, égi varázsa tartja fogva lelkünket, csak élvezünk, csak gyönyörködünk s Ádám szenvedése leginkább phantasiánkat izgatja, foglalkoztatja, lelkünknek, érzésvilágunknak mélyére nem jut el!

A mikor «Az ember tragédiája»-t olvasva a philosophia komoly múzsájának hangját is meghalljuk, megértjük, akkor már megküzdöttük az életnek azt a nagy harczát, mely a lelket megedzi, megerősíti, megszilárdítja és mégis olyan csodálatosan gyöngéddé, lágygyá, résztvevővé, fogékonnyá teszi a mások szenvedése iránt.

A Madáchéhoz hasonló nagy poétai lelkeknek ez a küzdelme nagyobb, hatalmasabb, rombolóbb — de alkotóbb is! Mert a küzdelemből kerül ki az *ember* a maga megtisztult világnézetével, hitének erejével, szivének melegével, jellemének szilárdságával, emberszeretetének csodálatos gazdagságával!

«Pán és családja meghalt! Él az Isten!
Nem fűben, fában, kőben, de a szívben!
A kicsapongó istenek halottak,
Kora lejárt a dölyfös boldogoknak.
A szenvedők bírják eztán a földet,
Édes gyönyör lészen hullatni könyet
Az erdő hallgatag, szelid magánya
A búsulóknak lesz vigasztalása.

Ki szomorú nem volt, az mind pogány,
Ő rendelé ezt így a Golgothán,
Ő, a ki jámbor, irgalmas, szelid
S elvette a világnak bűneit!»

Az emberiség e nagy erkölcsi küzdelmének mindnyájan részesei vagyunk. Szomorúnak kell egyszer lennünk, hogy megváltassunk. Madách élete megható, felemelő példája ez átalakulásnak! Megjárja a Golgothát és megtalálja az Istent! Meghallja és megérti a hatalmas szózatot: «Ember küzdj és bízva bízzál!» dolgozz, küzdj, fáradj az Én segítségemmel a mások javára!

Aztán úgy érezi, segíteni kell a többi szenvedőn, meg kell mutatni az Úrhoz vezető utat, nekik is meg kell hallaniok az Úr szavát, a mely az ő, a Madách, izzó, forrongó, küzdő, vágyó, bolygó, meggyötrött lelkének, életének nyugodalmát visszaadta, keserűségét elvette — és megírja a maga életének, lelkének, az örök embernek harczát, történetét! A mi történetünket! Ki ne ismerne a sajátjára?

*

A paradicsomi boldog gyermekkor, midőn az emberi lélek még alszik, öntudatra nem ébredt, az ösztönök világában él, mindent vakon elhisz, de hite nincs; midőn felette zsarnokilag őrködik a tekintély, melynek csak kényelmét érzi, ellene fel nem lázad, mert itélete bátortalan s a kételyt nem ismeri — e boldog gyermekkor, melyet «Az ember tragédiá»-jának Ádámja így fejez ki:

«Hát mért kék az ég? miért zöld a liget?
Elég, hogy így van! — nem tarthat örökké!»

Egyszer csak tudni akarjuk, miért kék az ég? ? miért zöld a liget??

Előttünk eddig imeretlen szélroham zúg át a liget zöldjén, megjelenik az «ellenséges idegen» és felébreszti a gyermeket, mert ébredni kell! Ezt az ellenséges idegent, «Az ember tragédiájá»-nak Lucziferjét, mindnyájan ismerjük, a *tudásnak* és *nagyravágyásnak* fegyverével akarja hatalmába keríteni, tönkretenni gyermeklelkünket.

«Nem küzdök-é hiába a tudás
A nagyravágyás csábos fegyverével
Ő ellenük, kik közt mint *menhely* áll,
Mely *lankadástól óvja szivöket,*
Emelve a bukót: az érzelem.»

Az *érzelem!* ennek üzen hadat a tudás, a nagyravágyás. És megkezdődik a harcz! Ha teljes győzelmet aratnak az érzelem fölött s letiporják: nem lesz, nincs, a mi emelje a bukót — a mi lankadástól óvja a szivet; nem lesz, a hová meneküljön vigaszért a meggyötrött, csalódott ember! Ha kiapad, kiszárad a három isteni erény közül a *szeretet* forrása, honnan fakadjon a *remény??* miből táplálkozzék a *hit??* Ezeknek üzeni meg a háborút Luczifer.

«Az ember tragédiájá»-n, Magách e nagy művén végig vonul e küzdelem, mint végig zajlott Madách életén, mint végig fut, zúg kisebb-nagyobb viharok, zivatarok alakjában a mi életünkön.

Kivánjuk, óhajtjuk, felidézzük e harczot! Tudni akarunk, mint Isten és örökélet után vágyódunk!

Feszült figyelemmel, kéjjel szívjuk Luczifer szavát s minden egyebet feledünk!

«Igen, tán volna egy, a *gondolat,*
Mely *öntudatlan* szüdben dermedez,
Ez nagykorúvá tenne, *önerődre* (bízván)
Bízván, hogy valami jó és rossz között,
Hogy önmagad intézzed sorsodat,
S a gondviseléstől felmentene!»

«Nagy kényelem a megnyugvás szivünkben,
Nemes, de terhes önlábunkon állni!

Önmagunk akarjuk intézni sorsunkat! Önlábunkon akarunk állni, járni, futni, rohanni, repülni akarunk, nem ismerünk határt Luczifferrel együtt:

«Küzdést kivánunk, disharmoniát,
Mely uj erőt szül s uj világot ád,
Hol a lélek *magában nagy* lehet!»

És jön a tévelygéseknek, a vergődéseknek hosszú, hosszú lánczolata. Elhagyjuk az Istent! Boldogan, a legszebb remények-

kel hagyjuk el az édent, a paradicsomkertet! Magunknak tulajdonítjuk, a mit megszerzünk. Ki ne ismerné Ádámot, a ki így szól:

«Érzem, hogy Isten a mint elhagyott,
Üres kézzel taszítván a (világba) magányba,
Elhagytam én is. Önmagam levék
Enistenemmé és, a mit kivívok,
Méltán enyém. Erőm ez s büszkeségem!

«Mit is köszönjek néki? puszta létem?
Hisz az a lét, ha érdemes leszen
Terhére, csak fáradságom gyümölcse!»

De csakhamar érezzük a korlátokat.

«Érzem, bár nem tudom nevét mi az,
Mi korlátozza büszke lelkemet
Nézd, ugranám és testem visszahull,
Szemem, fülem lemond szolgálatáról.
Ha a távolnak kémlem titkait;
S ha képzetem magas körökbe von
Az éhség kényszerít hunyászkodottan
Leszállni ismét a tiprott agyaghoz.»

Meg akarunk ismerkedni az anyagi világgal, a természet őserőivel, a zajtalan, nagy, örök munkával, az éltető renddel, mely a világot összetartja és midőn betekintünk, elszédülünk:

«El e látással, mert megőrülök!
Igy harczban állni száz elem között
Az elhagyottság kinos érzetével,
Mi szörnyű, szörnyű! Oh! miért
Lökém el magamtól, azt a gondviseletet,
Mit ösztönöm sejtett, de nem becsült,
S tudásom óhajt, óh, de hasztalan!»

És mert kell, kell támasz, istenül fogadjuk a természetet, a föld szellemét. Megkérdezzük tőle, hogyan férhetne büszke közelébe az ember és megkapjuk a választ:

«Elrészletezve vízben, fellegekben,
Ligetben, mindenütt, hová benéz
Erős vágyakkal és emelt kebellel»

és a válasz nem elégíti ki Ádámot!

«Mit ér, mit ér e játék csillogása
Előttem mely foly, s nem hatok belé,
S nekem csak egy rejtélylyel több jutott!»

De Lucziferünk lankadatlan, a végletekbe sodorja, ragadja az embert, kit már is prédájának tekint! Nem sejti, *mert* nem lényege, nem ismeri, nem érti meg a szeretet, hit és remény isteni erejét, melylyel a küzdelmet felvette. Nem sejti, hogy Ádám az ő, a tagadás és kételkedés segítségével fog megerősödni hitében, hogy ő vezeti vissza istenhez, kitől el akarja tántorítani, szakítani:

«Hogy hasztalan rázza porlánczát
Hiu csatája Isten ellenében.»

A csata hosszantart, a küzdelem erős. Az emberhez újra meg újra hozzáférkőzik Luczifer, száz és száz csábosabbnál csábosabb formában, alakban kínálja neki a tudás kincseit, a nagyravágyás ragyogásait. Ki ne ismerne benne saját magára?

Zsarnokká lesz Ádám, «a széles világon minden dicsőség, uralom az övé s a kéj, mit ember elviselni bir»; király, pharaó, letiporja, ki útjába esik, hogy a saját énjének érvényt szerezzen s így álmodik:

«Azt tartom, hogy megleltem az utat,
Mely a *valódi* nagysághoz vezet!
Művészetét a *természet* csodálja
S százezredekre hirdeti nevem
Nincs földindulás, nincs vész, mely ledöntse.
Erősebb lett az ember, mint az isten!»

És ez az Ádám a nagy dicsőség közepette, mely megnyilt előtte, kimondhatatlan boldogtalan. «Ürt érez, mondhatatlan ürt.» És csak akkor lesz igazán királylyá, mikor emberré lesz, mikor az érzés diadalt ül a lelkében, mikor meghallja a rabszolga jajgatását, mikor megérti a szerelmet! Luczifer gunyolódik fölötte:

«Ez ismét a szálaknak egyike.
Melyekkel gúnyul vett körül urad,
Eszedbe hozni hernyó voltodat.»

«E vékony szál —
Kisiklik ujjainkból és azért
Nem téphetem szét.»

A tudás tagadja létét e rejtett fonálnak
S kaczagja durván az erő s anyag!»

Ádám nem kaczagja, lelkének egész világát körülfonja e fonál és a szeretet megnemesíti a zsarnokot s szabadságot hirdet szolgaság helyett.

«E mű meg álljon bevégzetlenül
Intő rom annak, a ki nagyra tör
Erőnk s gyöngénknek nagy kérdőjele!»

És mikor Luczifer látja, hogy legyőzetett, hogy még egyszer kikaczagja magát a dőre ember fölött, elmondja neki, mi lesz hiréből egy pár ezredév után, mi hiú, dőre volt a czél, mely felé oly mohón törekedett.

«Nem érzed-é a lanyha szelletet,
Mely arczodat legyinti s elröpül?
Vékonyka porréteg marad, hol elszáll,
Egy évben a por csak néhány vonalnyi
Egy századévben már néhány könyök —
Egy ezredév gúláidat elássa,
Homoktorlaszba temeti neved!!
S mindezt nem a menyrázó fergeteg
Nem bömbölő földindulás cselekszi,
Csak gyönge szellő, mely körülenyelg!»

És Ádám belátja «Hiú törekvés, dőre nagyravágy!» De azért még soká-soká Luczifer vezeti tovább — vezet bennünket. Ne feledjük, mi vagyunk Ádám!

Budapest. *Berta Ilona.*

(Folytatjuk.)

AZ «ERZSÉBET NŐISKOLA» DALMÁCZIAI TANULMÁNYÚTJA.

Az iskolai kirándulások sorában párját ritkító, élvezetes és tanulságos kirándulásra vezette tanítványait Lázárné Kasztner Janka, az «Erzsébet nőiskola» igazgatója, midőn szeptember 2—12-ig terjedő időközben a dalmát tengerparti városokat utazta be velük.

Az alábbiakban ez élvezetes utazásról, addig is, míg azt más bővebben méltatni fogja, ez alkalommal röviden beszámolván, ki kell emelnünk, hogy e kirándulás eszméje Lázár Gyula «Erzsébet nőiskolai» tanár agyában fogamzott meg, ki e vidéknek — korábbi utazásaiból s történelmi és földrajzi tanulmányaiból kifolyólag — alapos ismerője volt, s a kirándulást történeti, néprajzi és földrajzi tekintetben a növendékekre nézve előre is elég tanulságot igérőnek tartotta. Lázár Gyula a tárgyalásokat az utazás megvalósítása czéljából még a mult tanév végén megkezdette a «Magyar-Horvát tengerhajózási társulat» igazgatóságával s az előkészítési munkálatokat teljesen magára vállalván, keresztülvitte, hogy a kirándulás szeptember hó elején tényleg megtörténhetett.

Mivel az utazáson körülbelül 50 régi és jelenlegi növendék s a tanári testületnek több tagja vett részt, az iskolai év megnyitását miniszteri engedélylyel néhány nappal elhalasztottuk, s vidám hangulatban indultunk útnak szept. 2-án d. u. 3 órakor a központi pályaudvarról elrobogó fiumei gyorsvonattal. A 68 tagból álló utazó-társaság s a megfelelő számú kisérő és búcsuzó rokonok és ismerősök serege még a nagy forgalommal dicsekvő központi-

pályaudvart is szokatlanul élénkké tette; az élénkség s a jó hangulat állandó kisérője is maradt a társaságnak s minden fáradságon diadalmaskodva, segítette az ifjuságot élvezettel és örömmel tanulmányozni. Nem maradt észrevétlen az egész úton semmi látni való; s akár különösségénél, szépségénél vagy szánalmasságánál fogva tünt fel valami, jegyzőkönyvecskékben, az élénk emlékezetben s a szivekben megörökítésre talált.

A magyar államvasutak budapesti állomásfőnöksége kellő gondossággal vette körül az utasokat s külön kocsikat bocsátva rendelkezésükre, lehetővé tette, hogy az éjjeli utat idegenektől nem zavartan, lehető kényelemmel tehették meg. Az éjszakát persze inkább beszélgetve mint aludva töltötték, s a Karszt festői vad vidékeit s Fiume felé ereszkedve a minden fordulónál elő-elő tünedező tengert mindannyian ébren s örömrivalgással üdvözölték.

Fiumében azonnal a «Magyar-Horvát» (Ungroa-Kroata) tengerhajózási társaság «Villám» nevű hajójára szállt a társaság, mely hajót a következő nyolcz napon át kedves otthonának tekintette. A hajón étkezett és aludt az egész tengeri út alatt mindenki s ez által a társaság tagjainak az idegen vendéglőkbe való letelepítésével járó kellemetlenségek elkerülhetőkké lettek.

A *tengert!* ezt élvezte a hajóra szállás első óráiban mindenki. Élvezte annak az esős, komor hüvös időnek daczára, melylyel a fiumei öböl az utazó-társaságot fogadta. Felöltőkbe burkolódzva s a bóra barátságtalan tépázásai miatt repkedő hajkoronákat kendőkbe szorítva, fedélzetre sietett mindenki, hogy a Voloska, Abbazia, Ika és Lovrana festői partvidékét üdvözölje. A hajó itt szorosan a partok mellett haladt, úgy hogy a parton állókkal a hajótársaság kendőlobogtatással barátságos üdvözletet válthatott. A hajó teljesen az utazó-társaság rendelkezésére levén bocsátva, érintette mindazon helyeket, melyeket az uti programm értelmében látnunk kellett, de csak ott állapodott meg hosszabb ideig, hol a társaság partra szállva, valamely várost vagy vidéket tüzetesebben megszemlélni kivánt.

Útirányunk csaknem teljesen az volt, melyet dr. Erődi Béla 1897-ben követett s melyet a «Földrajzi Közlemények» ugyanez

évi V. füzetében tanulságosan le is írt. E czikkéből néhány különnyomott példányt a társaságnak nagy szivességgel rendelkezésére is bocsátott, s ezzel az utasoknak valóban kitünő szolgálatot tett. A ki nem férkőzhetett a folyton magyarázó Lázár Gyula vagy a társaságot kisérő és mindenttudó György Aladár közelébe, az Erődit tanulmányozta, arra vigyázott, hogy lásson mindent, a mit Erődi fölemlít, s szinte rossz néven vette a természettől, hogy a hófödte hegytetőkkel, melyben Erődi — kora tavaszszal utazván — gyönyörködhetett, szeptember első napjaiban szemeinket még nem káprázta tta. Ellenben megelégedéssel konstatálta mindenki, hogy a «Canale di Maltempo», melyen utunk elvezetett, «méltó régi nagy hiréhez». Az itt folyton uralkodó bóra a mi hajónkat is «megtánczoltatta», s még megköszönhettük, hogy ez alkalommal a rendesnél kissé szelidebben viselkedett. Arbe-, Pago- és Puntadura-szigetek mellett már szélcsendben haladunk el, hogy a dalmát part és az Ugliano-sziget által alkotott zárai csatornába jussunk s délután 3 óra tájban ki is kötünk Zárában. Ez volt első állomásunk, meg is rohantuk a levelezőlapos boltokat, hogy egy-egy anzikszet bocsássunk haza, s csak mikor ezt a sürgős kivánságunkat kielégitettük, indultunk szives vezetőink kalauzolása mellett a város nevezetességeinek megtekintésére, a mire bizony a késő estig tartó délután is kevésnek bizonyúlt. Mert hiszen minden érdekelt minket a város szük sikátoraitól és szép széles tengerparti sétányától kezdve híres S. Simeone koporsójáig és régi S. Donató templomáig, melyben a régiségtárt bizony minden érdekessége mellett is fáradtan szemléltük már.

Kedves befejezése volt zárai tartózkodásunknak néhány magyar iparossal való találkozásunk. Tanáraink beszédbe eredtek velük, s vége hossza nem volt a hazafias örvendezéseknek, s bizony sokaknak könyeket csalt szemébe az egyszerű ifjak boldogsága, kiket a magyar szó és magyar dal hallása csaknem megrészegített. A hajón vacsora után mi vidám leányaink néhány kedves zárai vendégünknek, a gymnázum igazgatójának s két tanárának tiszteletére magyar dalokat énekeltek s mikor az «Isten áldd meg a magyart» is rázendítették, a tengerparton álló magyar ifjak szívvel-

lélekkel velünk énekeltek! Kora hajnalban, mikor hajónk elindult megint a parton voltak, búcsúüdvözletet inteni s némán is izenni valamit haza — a hazának.

Ezen a napon Sebenico volt a programmon, s a Kerka alsó vízesésének megtekintése. Reggel 8 és 9 óra közt értünk Sebenicoba s partra szállva a piaczra s a város nevezetességeinek megtekintésére siettünk. Mennyi gyönyörüséget és tanulságot okozott e szép régi város fekvése, régi várai, Velencze uralmát hirdető régi épületei, azt más fogja e helyen elmondani; mivel mi most csak az út lefolyásáról akarunk röviden számot adni, futólag említjük csak fel, hogy a piaczon tömérdek édes, zöld és fekete füget láttunk s mesés olcsón sokat vásároltunk és sokat is ettünk belőle. Míg a Kerka folyón felfelé haladtunk (egy külön kis gőzbárkán, mert a mi tengert járó hajónk nem tudta volna a vízesést megközelíteni) bizony folyton csemegéztünk. A vízesésig és vissza négy órai út volt. Tengeröbölben evezünk-e, vagy széles torkolatú folyón, alig lehetett eldönteni. A sziklás partok mindkét oldalon távol voltak tőlünk, a víz ize sós; alig egy fél kilométernyire a vízeséstől szűkült meg a folyó medre, dús növényzettel borított hegyek váltották fel a kopár sziklákat s szemünkbe tünt a hegyszakadékból előtörő, a hatalmas és több ágban lerohanó óriási víztömeg, mely az esés talppontjától alig 200 méternyire már hajózható. Ily közelségben állt meg a mi kis hajónk is és így minden fáradság nélkül közelíthettük meg a méltán híres és Sebenicot, Spalatot, villamvilágítással ellátó, szép zuhatagot. Kövült vizi növényekkel raktuk meg zsebeinket, és a szivünkben a természet e remekéről soha el nem enyésző emlékképet állítottunk.

Délutáni két óra mult, mikor hajónkon ebédhez ülhettünk, s hajónk, középerős siroccoban, melyet kapitányunk mára már reggel kilátásba helyezett, útnak indult Trau felé. Ebéd után társaságunk legnagyobb része rosszullétről panaszkodott, a gyengébb tengeri betegség tüneteit észlelte magán valamennyi. Hogy a sirocco által felkorbácsolt hullámok erősebb ringatása vagy a *füge* okozta-e a rosszullétet, maig is eldöntetlen maradt. Erősen gyanakszom a fügére, mert ettől kezdve, noha hasonló erős ringatás

volt még alkalmunk élvezni, senki sem panaszkodott a legcsekélyebb rosszullétről sem. Ezt is csakhamar kihevertük valamennyien.

Délután 4 és 6 óra közt megszemléltük a Traut. E régi, szép, velenczei emlékekkel telt városkában szivesen időztünk volna tovább is, de hat óra előtt kellett elhajózni a Traut a Bua szigetével összekötő forgó vashid alatt, melyet hat óra után a szigettel való közlekedés czéljából lezárnak s csak órák multával nyitnak ki ismét. A kapitány tehát sürgetett a hajóba szállásra. Alkonyodó időben haladtunk el a Sette Castelli (két kastély) által szegett festői szép vidéken, hogy este Spalató gyönyörű kikötőjébe evezzünk.

Spalató!! Mennyire nehezemre esik elsuhanni mellette s egy szót sem szólni arról a kitörülhetetlen hatásról, melyet e hasonlíthatlanúl érdekes város minyájunkra tett. Egy modern új város beleépítve egy régi város, egy régi császári palota a Diokleczián palotájának romjaiba! De a romok közül még sok ép, lakóházzá, templommá van alakítva és festői, a mult idők pompájáról beszél minden köve! Még régibb idők emlékét őrzi a határában fekvő romváros, Salona, melynek feltárására jelenleg is ásatások folynak. A mi aquincumunk emlékeztet rá, de amaz sokkal nagyobbszabású. Spalatóban sáros, esős időben jártunk, de a legnagyobb elragadtatások között. Itt tettük a legtöbb bevásárlást, mindenütt nyájas, barátságos *horvát* népet találtunk (Zárában hasonlíthatlanul több az olasz) és olyan pompás tengeri fürdőt élveztünk, a mely párját ritkítja. Bársonyos, puha homok a feneke, lassan lejtősödik s így messzire be lehet sétálni a tengerbe, melynek hullámverése itt páratlan. Bizony nehezünkre esett másnap továbbhajózni, s bár ismét sok érdekes és szép látni valónk akadt, szinte nem szivesen váltunk meg emlékeinktől s be-behunytuk szemünket, hogy azt lássuk, a tegnapit, a régit, a feledhetetlen, szép Spalatót.

Másnap Lesina, Lissa és Cursola szigetek kerültek sorra; hasonló nevü városkáikat partra szállva meg is tekintettük. Lesinában a Ferencz-rendiek régi kolostora 400 évnél idősebb cziprusfájával s művészi becsű régi képeivel (Palmától, Rosellitől, Bas-

sanotól) méltán kötötte le érdeklődésünket. Lissában a mézédes szőlő (épen szürethez készültek), a gyönyörű fekvésű temető ragadott el. (E temetőről, azt hiszszük, bővebben is lesz szó e lapokon, a társaság egyik poétája dicshimnuszt írt emlékezetére). Itt alkalmatlankodtak legkirívóbban a koldusgyermekek, kiknek zaklatását másutt is élveztük. Itt rendőr kergette szét őket, úgy megrohanták egy társunkat. A rendőrség különben egész uton gondosan figyelt arra, hogy kereskedésekben stb. a rövidebbe ne húzzuk. Lissa után Cursola következett, mely legkevésbé kötötte le figyelmünket, noha régi erődje pompás, fekvése szép; de fátlan. Részben fürdés, levelező-lap írás (a mit különben minden állomáson hiven elvégeztünk) és uzsonnálás töltötte ki a szemlélődésből fenmaradt időnket. Este már beeveztünk Ragusa kikötőjébe a kies Gravosába.

Ragusát és a páratlan szép kikötőjű Gravosát csak másnap tekintettük meg, utazásunknak immár ötödik napján. Igen kitünő vezetőnk akadt egy polg. iskolai tanárban, ki rövid pár óra alatt annyi tanulságosra figyelmeztetett és oly szakszerűen magyarázott mindent, hogy Ragusában csakhamar teljesen otthonosnak éreztük magunkat; semmi sem volt többé idegen, de bámulatot keltő mégis festőiségénél, tájképi szépségénél fogva. A pompás tengeri fürdőt — nagy meleg lévén itt is lelkesülten élveztük, noha feneke nem volt oly bársony tapintatú, mint Spalatóban, de lehütött és felüdített, a mi most mindennél többet ért. Fürdő után külön hajón Lacroma örökzöld szigetére rándultunk ki. Az adriai tenger e legszebb gyöngyét most három dominikánus barát lakja néhány rendi tanítványával és nagyobbszabású gazdasági cselédségével. Minő vegetátio, minő illat, minő bájos idylli szépségei a természetnek. Soha sincs itt tél s a növényzet ehhez képest csaknem délszaki. Pálmák, narancs- és olajfaerdők, útszegélynek rozmaring és agave; sok közülök pompás virágzásban. (A legszebb virágzó agavekat mégis nem itt, hanem Lissában láttuk.) S e pompás környezetnek mennyi szomorú emléke: Miksa császár, Rudolf!

Dél elmult, mire Lakromából Ragusa szirtes partjai előtt elhajózva, a gravosai kikötőben horgonyzó hajónkra szállva, ebédhez ülhettünk, hogy ezzel sietve végezvén, délutáni csónak kiránduló-

sunkra induljunk. Három nagyobb csónak (evezős bárka) egymáshoz kötve, melyeket egy kis gőzbárka vontatott, telve vidám magyar dalokat éneklő fiatal leánynyal! Így vonultunk az *Omblán* felfelé egészen a folyó forrásáig, gazdag növényzettel ékeskedő, változatos festői partszegély között. Az Ombla forrását egy órai csónakázás után értük el. A csónakokból kiszállva, sziklafal zárta el előttünk a völgynyilást s a sziklafal aljából óriási víztömeg alakjában zuhan alá az Ombla, hogy forrásától 10 méternyire óriási malmot hajtson. Alig volna érthető e nagy vízbőség a sziklafal aljában, ha nem tudnók, hogy ez a folyó tulajdonképen nem itt fakad, hanem messze innen s Herzegovinában elég hosszú szakaszát Trebinjsicza név alatt futja be; de a dalmát hegységben mint földalatti folyó halad, s itt tör elő újra a földalatti barlangokból, hogy Gravosánál a tengerbe ömöljék. Alkonyodott, mire Gravosába visszaértünk, újra besétáltuk Ragusa utcáit, (negyedórai távolságra van e két város csak egymástól), vásárolgattunk — de nem oly jól és olcsón mint Spalatóban s meglehetősen fáradtan nyugodtunk le kis kabinjainkban, hogy kora reggel a Cattaro vidékének torkolata felé induljunk.

Ezen a reggelen nem is igen hagytuk el többé a fedélzetet, mert minden pillanat új és új látnivalót, új és új meglepetést hozott. Tengerszorosok, erődök, várak, szigetek, kopasz sziklák és viruló völgyek váltogatták egymást. A kopár hegycsúcsok szinte fényt lövelltek az izzó napsugárban s a kék tengerrel és zöld hegyoldalakkal leirhatatlan színharmoniába olvadtak össze. Végre reggeli 8 és 9 óra között előttünk merednek a cattaroi öböl égbe nyúló bérczei s mi kikötünk Cattaro félköralakú kikötőjében. Vadabb, ridegebb e vidék mindannál, a mit eddig láttunk, fölötte és körülötte katonai erődök, utczáin folytonos fegyvercsörtetés. Mert a határon fekvő erősség levén, temérdek itt a katona. Most is egy osztrák s egy magyar ezred van ide kirendelve, magyar szó hangzik lépten-nyomon s a magyar bakák végtelen örömmel üdvözlik a mi kis magyar társaságunkat. Sőt nem csak a paraszt fiúk örülnek meg látásunkra, a tisztikar is jelét adja örömének s a étányon uzsonnálni letelepedő lánysereget és kisérőit a Rákóczy

induló rázendítésével üdvözli. Pompás tengeri fürdő után kirándulások következnek. Kocsin felkapaszkodunk a Montenegrot Dalmácziával összekötő pompás szerpentin úton, hogy a messzeterjedő panorámában gyönyörködjünk. Szédítően szép látvány! de maga a csodálatosan meredek sziklafalakra épített út talán még bámulatosabb. Sajnos, Cettinjéig nem juthattunk el rajta időnk rövidsége miatt; így is késő delután lett, mire a városba visszatérhettünk, pedig még egy csónak kirándulás volt a programmon Bersagnoba, egy közeli faluba, hol az nap épen bucsú volt. Azt reméltük, hogy etnografiai tekintetben lesz e kirándulás ránk nézve érdekes. De a búcsút csak olyannak találtuk, mint mindenütt. Alig láttunk egy-két népiesen öltözött alakot, (a hegyoldalon a szerpentinákon keresztül kapaszkodva, többet láttunk); katonazene szólt, a mézeskalácsos sátrak előtt nagy sokaság tolongott (de afféle díszbe öltözött városi nép), röppentyűk szálltak a magasba — épen mint nálunk. Csak egy volt, a mi nálunk szokatlan ilyen alkalmakkor s a mi valóban megkapóan szép volt: a városka kivilágítása. Minden ablaksorban ott ragyogtak az apró viaszgyertyácskák vagy mécsek, melyek a tengerben visszatükröződve, meseszerű szép látványt nyujtottak. Az az esti csónakázás Bersagnoból Cattaroba kitörülhetlenül is véződött mindyájunk emlékezetébe.

Cattaro volt utazásunk legdélibb pontja. Innen tengeri utazásunk hetedik napjának hajnalán vissza indultunk s 26 órai folytonos hajókázás után nyolczadnapon hajnali 5 óra tájban Pola kikötőjében vetettünk horgonyt. Ezen az úton élveztük igazán a tengert, — a végtelent. Több óra hosszat nem láttunk mást, mint eget és vizet s nem tudtunk betelni nézésével. A nap folyamán kapitányunk és Lázár tanár különös szivességéből nagyszerű meglepetésben is részesültünk Lissza szigetével szemközt, egy kopár, sziklás szigetecske előtt Buzi előtt, horgonyt vetett a hajó, lebocsátották a csolnakokat s mi azokban elhelyezkedve, a sziget felé eveztünk. Senki sem tudta, mit fog ott látni; a csónakok eltűntek egy szűk sziklanyilásban s mi a legszebb s legnagyobb barlangok egyikében találtuk magunkat.

A barlang, mely mint óriási harang borúl a tenger vizére, világítását a tengeren át nyeri, ezért csodás kék fénynyel van megvilágítva s tündéri látványt nyujt, olyan mint a Nápoly melletti híres kék barlang — csakhogy még nagyobb. Lélekzetfojtva szemléltük, mintha féltünk volna, hogy egy hangos szóra szétfoszlik szemeink előtt. Csakhamar szét is foszlott, hogy a végtelen tenger káprázatának adjon helyet s egy hasonlíthatlanul szép napnyugtának, melyet ez este a nyilt tengeren élvezhettünk s mely teljesen felhőtlen láthatár mellett leírhatatlan pompájával hatotta meg lelkünket.

Ez volt az utolsó esténk a tengeren s magasztosult érzelmeinknek megfelelő módon ünnepeltük azt meg. A társaság költői lelkű művésznője Tordai Grail Erzsi a fiatal leányseregg hangversenyt rögtönzött azok tiszteletére, kiknek e szép utazás tervét és keresztülvitelét köszönhettük: Lázárné Kasztner Janka s dr. Lázár Gyula tiszteletére. Volt ének, szavallat, versben és prózában kifejezett köszönet az ünnepiesen feldiszített hajófedélzeten, s a jól sikerült ováczió ünneplőknek és ünnepelteknek egyaránt jól esett. A Spalatoban és Cattaróban összevásárolt ékességből két takaros leányunk magyar és horvát kosztümöt rögtönzött, s abban szavalta el az utazásnak T. Grail Erzsi által írt apoteozisét. Egyik a magyar másik a horvát népet személyesítette.

Mikor végezetül a végetlen oczeánon mindnyájan együttesen énekeltük a «Hymnust» még a mi derék horvát kapitányunknak is könybe lábadt a szeme. Úgy hittük, hogy ezt az imádságot a hazáért csakugyan meghallgatja az Isten; oly közel éreztük magunkat hozzá!

Reggel Pólát néztük meg; magyarokra — mint mindenütt — itt is találtunk, derék ügyes magyar matróz mutogatta a «Rudolf» nagy hadihajó rejtelmeit, világért sem fogadva el a felajánlott borravalót. «Boldog vagyok — mondá — hogy magyaroknak szolgálhattam». Pólából már csak egy ugrás volt Fiume, hol délután 3 órakor kötöttünk ki. Volt időnk a várost megtekinteni; itt a vezetést már Babare Adel fiumei tanítónő vette át, ki az egész utat velünk tette meg, s kedves tolmácsunk volt az olasz és horvát nyelv-

ben mindenütt. Az este hamar eljött, s másnap reggel a gyorsvonattal robogtunk haza — Budapest felé.

A fárasztó és hosszú tengeri utazás után valamennyien frissen és jó egészségben tértünk vissza; a miért nem győztük eléggé áldani a gondviselést és derék vezetőinket. Ha ehhez hozzáteszem, hogy ez a teljes tíz napig tartó út 60 frtba került, hogy a hajón jó ellátásban volt részünk s elejétől végig a legderültebb hangulatban az összetartozás kellemes érzelmei között tettük meg az útat, hogy mindnyájan a legteljesebb megelégedéssel — nem — elragadtatással tértünk haza, úgy elmondtam mindent az út külső úgyszólván technikai részéről. Átadhatom a szót azoknak, kik az úton szerzett tanulságokat kívánják méltatni. Azt hiszem, a most mondottakból is kitünt, — a miért az iskolai kirándulásokat elsősorban szeretem, — hogy az útnak nagy erkölcsi nevelő hatása volt növendékeinkre, s méltán illetheti ezért az intézet igazgatóját elismerés és köszönet.

Budapest. *S. I.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

I. Tanítónő-képezdék.

Őszinte örömünkre szolgál, hogy az értesítők szemléjét a tanítónő-képzők értesítőivel nyithatjuk meg. Évről-évre óhajtva sürgettük a tanítónőképző-intézetek értesítőinek kiadását s ma végre egyszerre több értesítő fekszik előttünk, köztük az egyetlen állami polgári iskolai tanítónőképző-intézeté, az «Erzsébet Nőiskolá»-é is. Reméljük és óhajtjuk, hogy e kezdetnek folytatása lesz s jövőre az összes tanítónő-képzőket bemutathatjuk e helyen.

1. A budapesti áll. «Erzsébet Nőiskola» polgári iskolai tanítónőképző-intézetének értesítője az 1899/900. és az 1900/901. iskolai évről. Szerkesztette: Lázárné Kasztner Janka, az «Erzsébet Nőiskola» igazgatója.

Az intézet állapotára vonatkozó adatok szerint a lefolyt két iskolaévben az intézet megszakítás nélkül folytathatta működését. Az intézet hatásköre tágult a melléje szervezett elemi tanítónőképző-intézeti tanárnői tanfolyam által. A tanfolyam megnyilt (1899. évi október hó 27-én 4367. eln. sz. a. kelt magas min. rendelettel) négy növendékkel, kik közül kettő teljes ellátást s havi 40 korona segélyt nyert; kettő pedig bejáró növendéknek 40 korona havi segély mellett vétetett fel. Mind a négyen beiratkoztak az egyetemre különböző szakokra. — Ez évben határozta el a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, hogy a jelenlegi szűknek nyilvánított intézet helyett egy a kornak s szükségleteknek megfelelőt fog építtetni. Az épületterveket a tanári testület véleményének meghallgatásával módosították. — Fontos még, hogy a polgári iskolai tanítónőképző-intézet ideiglenes tantervét revizió alá vette a tanári testület, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az orsz. közoktatási tanács módosításának figyelembevételével helybenhagyott (1901 május 22-én 496. eln. sz. a.) s 1901/902. tanévtől kezdve fokozatos életbeléptetését elrendelte. A tanterv az intézet tanulmányi színvonalát magas fokra emeli; a szakcsoportok egyes tárgyainak intenzivebb tárgyalása az óraszámot szaporítja s így több tanár alkalmazása válik szükségessé; még pedig a földrajz, az állat- és növénytan és a physika tanítására. — Az 1900/901. év nevezetessége, hogy az intézet a nemzetközi párisi kiállításon résztvett s a bemutatott iskolai dolgozatokért és az intézet szervezeteért az első nagy díjat, a Grand prixt nyerte el. — Megemlítendő, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a polgári iskolai tanító- és tanítónőképző-intézetet az elemi népoktatási intézetek

köréből kiemelte s tanárait a VII. fizetési rangsorba helyezte. Az Erzsébet Nőiskolában ezúttal három tanár lépett elő. — Az intézet megtartotta mindkét évben a szokásos ünnepélyeket: minden évben megujuló gyászünnepet tartottak elhalt nagy királynénk emlékére november 19-én, Erzsébet napján; mindkét alkalommal az emlékbeszédet az intézet igazgatója mondta. Kegyelete jeléül az intézet elkészíttette nagy királynénk olajfestésű arczképét Hollós Károly intézeti rajztanár által. Ünnepély tartatott április 11-én az 1848-iki törvények szentesítésének emlékére; továbbá Vörösmarty Mihály születésének századik évfordulóján. Házi hangversenyeket több izben tartottak a polgári tanítónőképző, valamint a felsőbb leányiskolai nevelőintézet növendékei. A növendékek minden évben meglátogatták a főváros tudományos és szépművészeti tárlatait; továbbá tudományos és szépirodalmi felolvasásokat is. A szabad lyceumi, az akadémiai, a Kisfaludy- és Petőfi-Társaság felolvasásaira eljártak. — Kirándulásokat tettek a környéken Aquincumba, a budai hegyekre, a budai áll. kertészeti iskola kertjébe, Visegrádra; s tett egy nagyobbszabású tudományos utazást az intézet 60 taggal, külön e czélra bérelt tengeri gőzösön a dalmát partok hosszában. A növendékek meglátogatták a főváros néhány elemi s polgári leányiskoláját és hallgattak előadásokat is. Meglátogatták a vakok és siketnémák állami intézeteit és egy-egy középiskolát, különösen annak berendezéseit s tanszereit szemlélve. — A tanári testület a következőkből állt: Lázárné Kaszner Janka igazgató; Berta Ilona, Csemez József, Hollós Károly, Komáromy Lajos, dr. Lázár Gyula, Rybár István, Sebestyén Gyuláné, özv. Szarvas Gáborné, Tocsek Helén, Oheroly János, Grail Erzsébet, Major Gyula, Smith Mary. — Az 1899/900. évben távozott az intézettől Groó Vilmos; valamint Karkis István is az 1900/901. évben. — A növendékek létszáma az 1900/901. évben: a mennyiség-természettudományi szakcsoporton: (I. = 26; II. = 20; III. = 21) = 67-en; a nyelvtörténeti szakcsoporton: (I. = 26; II. = 22; III. = 19) = 67-en voltak; összesen 134-en. Az értesítőben a különböző statisztikai adatokon kívül a tankönyvek jegyzéke s más tudnivalók vannak. Bőven tárgyal a gyakorlóiskoláról is.

2. A debreczeni ev. ref. egyház felsőbb leányiskolája s ezzel kapcsolatos tanítónőképző-intézet és elemi leányiskolák értesítője az 1900/901. iskolai évről. Szerkesztette: Dóczy Gedeon igazgató-tanár. XXVII. évfolyam.

Ezen iskola hatáskörébe tartozott: *a)* négy osztályú elemi leányiskola; *b)* négy osztályú gyakorló iskola; *c)* elsőrendű felsőbb leányiskola; *d)* tanítónőképző-intézet és *e)* internátus. Ezen intézet egyházi főfelügyeleti joga a tiszántúli ev. ref. főtisztelető egyházkerületet illeti. A kormányzói tisztet s közvetlen felügyeletet a nagytiszt. és tekintetes igazgatótanács teljesíti. Az állami főfelügyeletet Hajdú vármegye kir. tanfelügyelősége és a miniszteri biztos teljesítik. — Az év történetéből megemlítendő, hogy az iskolaévet ünnepélyes megnyitással rendes időben kezdték; rendes szünetek voltak: október 6—15-ig szüret; karácsony, húsvét, pünkösd; január 14—15-én és április 22—23-án országos vásár; október 31-én reformáczió, márczius 15-én magyar alkotmány ünnepei alkalmából. Szemvizsgálatot dr. Somogyi Zoltán trachoma orvos szept. 25-én és márcz. 27-én tartott. Beteget nem talált. Az iskolát

meglátogatták: Sáfár László egyh. felügyelő; Csánky Viktor kir. tanfelügyelő s nagytiszt. Dávidházy János, debreczeni egyházmegye esperese. A tantestület 10 rendes ülést tartott.

A tanítónőképző-intézet tanári testülete a következő tagokból állt: Kalocsa Róza internátusi igazgató; Karácson Ottilia jelenlegi internátusi igazgató, Koós Ottilia, Konrád Teréz, Kovács Lujza, Mayer Margit tanítónők; Nagy Gyula, Gondi Sándor, Sáfrány Lajos, Tóth Árpád, Bosznay István, Szabó István tanárok. Növendékek száma (III = 19, IV = 18) = 37 volt. — Az értesítőben a különböző tudnivalókon kívül közölve van az ifjusági könyvtár állapota s az önképzőkör működése.

3. Az eperjesi állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1900/901. évről. Szerkesztette: Dúzs Mária igazgató.

Az intézet életében a lefolyt év jelentőségteljes volt; u. i. ezen évben fejlődött ki teljes négy évfolyamúvá, melynek örömére február 10-én ünnepélyt is rendeztek. Számosan volt képviselve itt az állam, a megye és város hivataltestülete, élén dr. Bárdossy Jenő főispánnal. — Intézetet meglátogatták: Sebestyén Gyula miniszteri biztos 1900-ban, dr. Capesius József nagyszebeni ág. ev. tanítóképző-intézeti igazgató 1901-ben s Matadovszky Béla kir. tanfelügyelő több izben. — A tanév alatt miniszteri rendeletek alapján Láng Mihály igazgató a lévai tanítóképző-intézethez távozván, helyébe Dúzs Mária r. tanítónő lépett; Láng Mária benlakó r. tanítónő Kolozsvárra távozván, helyét Mikler Szeréna foglalta el. Mint új tanerő lépett az intézetbe Slajcho Mihály r. tanár, Magnesius Mária bejáró segédtanítónő. — A tanári testület tagjai: Dúzs Mária, Beer Ferencz, Slajcho Mihály, Magnesius Mária, Balló Aurélné, Udvarhelyi Etelka, Mikler Szeréna, Feketéné Hofbauer Izabella, Molnár Mária. — Növendékek száma (46 + 42 + 36 + 36) = 160 volt. Vallás szerint: 73 róm. kath., 10 gör. kath., 22 ev. ref., 38 ág. ev., 15 izraelita. Anyanyelv szerint: 143 magyar, 12 német, 4 tót, 1 lengyel. — A gyakorlóiskolába 51 növendék vétetett fel. — A mintaovodának 75 növendéke volt. Ezenkívül a szokásos közlemények foglaltatnak az értesítőben.

4. A kolozsvári magyar kir. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1896—1901. tanévekről. Szerkesztette: Heinrich Józsa igazgató.

1896/97. tanévben megvált az intézettől igazgatója Lázárné Kaszner Janka, kinek helyét Heinrich Józsa r. tanítónő foglalta el, valamint dr. Lázár Gyula r. tanár s Pischl Iduna segédtanítónő is eltávoztak; valamennyien a budapesti állami polgári tanítónőképző-intézethez lettek áthelyezve. A megüresedett állásokat Felméri Albert r. tanárral, Udvarhelyi Ilona és Eitner Ludmilla segédtanítónőkkel töltötték be. Tanári testület tagjai: Heinrich Józsa igazgató, Felméri Albert, Kovács Béla, Versényi Gábor rendes tanárok, Pataki Vilmos segédtanár; May Ilona, Magnesius Mária, Udvarhelyi Ilona, Eitner Ludmilla segédtanítónők; Kovácsné Pap Mária gyakorlóiskolai tanítónő. — Növendékek létszáma: (I = 50; II = 37; III = 41; IV = 48) = 176 volt. Vallásra nézve: 63 róm. kath., 4 gör. kath., 5 gör. kel., 18 ág. ev., 62 ev. ref., unitárius 19, izr. 3. — Anyanyelvre: 157 magyar, 12 német, 7 román. — Munkamesternői vizsgát tett 15.

1897/98. tanévben a tanári testületben változás volt. Eitner Ludmilla segédtanítónő a szabadkai áll. tanítónő-képzőhöz helyezte-

tett át s helyébe Sfetea Mária neveztetett ki. A többi tanerők ugyanazok, mint az 1896/97. tanévben. Növendékek száma: (I = 54; II = 51; III = 51; IV = 45) = 201 volt. Anyanyelvre nézve a megmaradt 194 növendék közül 175 magyar, 12 német, 7 román nyelvű volt. Vallásra nézve: 74 róm. kath., 3 gör. kath., 4 gör. kel., 75 ev. ref., 15 ág. ev., 17 unitárius, 6 izr. — Tanképesítési vizsgát tett 46; munkamesternőit pedig 16 jelölt.

1898/99. tanévben a tömeges jelentkezések miatt a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr engedelmével párhuzamos osztályt nyitottak a III. osztálynál. Tanári testület a régi maradt. Növendékek létszáma: (I = 53; II = 50; III*a)* = 42; III*b)* = 30; IV = 48) = 223 volt. — Vallásra nézve: róm. kath. 84, gör. kath. 5, gör. kel. 3, unit. 21, ev. ref. 89, ág. ev. 16, izr. 5. — Anyanyelvre nézve: magyar 205, német 11, román 7, tót 1. — Tanképesítési vizsgát 55 jelölt tett.

1899/901-ben tantestületben csak némi változás volt. May Emilia tanítónő és Kovácsné Pap Mária gyak. isk. tanítónő-képezdei rendes tanítónőkké neveztettek ki. — A tanári testület többi tagja a régi maradt. Növendékek létszáma: (I = 60, II = 55, III = 52, IV*a)* = 40, IV*b)* = 28) = 235 volt. — Vallásra nézve: róm. kath. 88, gör. kath. 8, gör. kel. 3, unit. 22, ev. ref. 91, ág. ev. 18, izr. 5. — Anyanyelvre: 215 magyar, 8 német, 9 román, 3 tót. — Tanképesítési vizsgát tett 71 jelölt, munkamesternőit pedig 7. — A gyakorlóiskolát Kovácsné Pap Mária (1896/97) 33, Kántor Irma 52 (1897/98); következő évben ugyanő 58 s Molnár Róza (1899/900) 64 növendékkel vezette.

1900/901. tanévben Kozma Ferencz kir. tanácsos, kir. tanfelügyelő februárban, Sebestyén Gyula miniszteri biztos márciusban, valamint Molnár István miniszteri biztos áprilisban látogatta meg az intézetet. Miniszteri rendeletre távozott az intézettől Magnesius Mária Eperjesre s helyébe Láng Mária lépett. A többi tag a régi maradt. — A növendékek létszáma 165 volt. A vallási s anyanyelvi statisztika nincs az értesítőben felemlítve. Az értesítőben ezeken kívül a többi hasznos tudnivalók foglaltatnak.

5. A Ranolder-intézet (Bpest, Gyep-utcza 23) évi értesítője kisdedovodájának, elemi és polgári iskolájának s tanítónő-képzőjének működéséről az 1900/901. iskolai évben.

Az értesítő emlékbeszéddel kezdődik, melyet dr. Magdics Ignácz, az intézet hittanára, a magyar katholiczizmus kilenczszázados évfordulójának ünneplése alkalmából tartott. Két külső változás volt ez évben az intézet életében: az intézet kápolnájának kibővítése és a kisdedovónak külön épületben való elhelyezése. — A belső életben az ünnepélyeik közül ki kell emelni egyet: a magyar katholiczizmus kilenczszázados évfordulóját, mely egyuttal az intézet huszonötéves jubileumának megülésére is alkalmat nyujtott. — Meglátogatta az intézetet: 1900 decz. 11-én mélt. és főtiszt. dr. Walter Gyula főtanfelügyelő; 1900 nov. 19-én Majláth Gusztáv gr. erdélyi püspök ő méltósága; 1901 jan. 17-én Walter Károly igazgató; február 20-án Roszival István dr. apátkanonok, képviselő; május 23-án Vértesy Gyula dr. tanfelügyelő hivatalosan. — Az intézet négyféle iskolát foglal magába: I. kisdedovót 250; II. elemi iskolát 446; III. polgári iskolát 300; IV. tanítónő-képzőt 194; összesen 1190 növendékkel, kik közül benlakó volt 170, bejáró 1020. — Az igaz-

gatóság tagjai: az igazgató főnöknő: Holczmann Auguszta; a tanítónőképző és a polgári iskola igazgatója: Krizsán Mihály; a tanítónő-képző érseki biztosa és az elemi iskola igazgatója: Kurtz Vilmos. Hittanár és lelkész: dr. Magdics Ignácz. A tanítónő-képző tanári kara: Bach Flóra, Hiller Vinczenczia, Kogler Anna, Sebők Vilma, Schieberna Clarissa testvérek; dr. Weszely Ödön; Ékesy Amália, Jellencz Róza testvérek, Vas Etelka és Rill Ágostonnő világi tanítónők. — A tanítónő-képzőben a növendékek létszáma: (I = 50; II = 46; III = 49; IV = 47) = 192 volt. — Vallásra nézve: 186 róm. kath., 1 gör. kel., 4 ágostai, 1 helvét; anyanyelvre nézve: magyar 132, német 18, tót 1, horvát 1. — A számos statisztikai adaton kívül a rendes közlemények foglaltatnak az értesítőben.

6. A sepsiszentgyörgyi m. kir. állami elemi tanítónőképző-intézet I. értesítője az 1900/901. tanévről. Szerkesztette: Bodor Miklós igazgató.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az eddigi ovónő-képzőt 1900 junius 6-án kelt rendeletével tanítónő-képzővé átalakítását s az I. évfolyam szeptember hóban leendő megnyitását kimondta s még e tanév folyamán a II. évfolyam megnyitására, gyakorlóiskola felállítására, egy tanítónő kinevezésére, a tanárok munkakörének beosztására vonatkozó tervezeteket és az intézet költségvetését az igazgató elkészítve, a kir. tanfelügyelő útján a miniszter úr ő méltóságához felterjesztette. — A tanári testület tagjai: Bodor Miklós igazgató, Vákár Ella internátust vezető tanítónő, Vajna Mihály, Joós Imre óraadó tanárok. — A tanulók létszáma 44 volt; vallásra nézve: róm. kath. 14, evang. ref. 26, unitárius 4. Mind magyar anyanyelvű. — Hivatalos látogatója volt az intézetnek ez évben is: többször az év folyamán a kir. tanfelügyelő s az év végén Sebestyén Gy., a vidéki tanítónőképző-intézetek miniszteri biztosa.

7. A szabadkai m. kir. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1900/901. tanévről. Szerkesztette: Balajthy Ilona h. igazgató.

A tanári testületben volt némi változás. Piller György rendes tanár 40 évi szolgálat után nyugalomba vonult s helyébe a miniszter úr Ribiczey Aladár ovóképezdei igazgatót rendes tanári minőségben az intézethez nevezte ki. Hoffmann Amelie igazgató az évet szabadságolásban töltötte. A tanév folyamán a tantestület néhány tagja előléptetésben részesült. — Év folyamán meglátogatták az intézetet: mélt. Zsilinszky Mihály államtitkár úr, mélt. Schmausz Endre főispán, Mamuzsich Lázár polgármester, Pertics Mihály igazg. tanácsos és Kosztolányi Árpád főgimn. igazgató. Apr. 25—27-én Sebestyén Gyula miniszteri biztos úr hivatalos látogatást tett. — A növendékek sikerült hangversenyt rendeztek márcz. 17-én, valamint Vörösmarty Mihály százéves születésének évfordulóján, decz. 1-én. Iskolai ünnepély volt november 19-én és jun. 8-án. — A tantestület tagjai: Hoffmann Amelie, Balajthy Ilona, Ribiczey Aladár, özv. Fábián Károlyné, Eitner Ludmilla, Kiss Ilona, Springholz Mariska, Szántó Edéné, Hubert Janka és a hitoktatók. — A növendékek létszáma: (I. = 51, II. = 40, III. = 52, IV. = 48) = 191 volt. Vallásra nézve: 119 róm. kath., 4 gör. kath., 10 gör. kel., 21 ev. ref., 11 ág. ev., 1 unit., 25 izr. Anyanyelv szerint: 165 magyar, 12 német, 8 szerb, 5 bunyevácz, 1 tót. — Az értesítőben megtalálhatók a szokott közlemények.

8. A pécsi «Miasszonyunk»-ról nevezett rend püspöki tanítónőképző-intézetének értesítője az 1900/901. iskolai évről. Közli: Döbrössy Alajos t. kanonok, igazgató.

A jelen tanév szept. 13-án «Veni sancte»-val kezdődött. Szokásos ünnepélyek: okt. 4-én, november 19-én, mely ünnepély alkalmi beszéde teljes terjedelemben megvan s nagy tanultságra vall, február 11-én a nőzárda főnöknőjének 70. születésnapját ünnepelték (az alkalmi ének: «Föl a szivekkel», Váradi Antaltól, közölve van, úgyszintén az «Üdvözlő beszéd», mondotta: Halusz Paula II. éves tanítónő jelölt), április 11-ét is megtartották (alkalmi felolvasás teljes terjedelemben közölve van, tartotta M. Salesia tanítónő). — A tantestület tagjai: Döbrössy Alajos, Brunner M. Gabriella, főtiszt. Mayer György káplán, Raab M. Salesia, Weisz M. Antonia, Weber M. Aquinata, Szabó M. Xaveria, Frank M. Paula, Mayer Ignata, Szekrényesy Szidonia. — Növendékek száma: (I. = 33, II. = 22, III. = 23, IV. = 26) = 104 volt. Anyanyelvre nézve: 102 magyar, 2 olasz. Vallásra nézve: 98 róm. kath., 2 ev. ref., 4 izr. — A szokásos közleményeken kívül a vizsgálati szabályzat is benfoglaltatik az értesítőben.

9. A veszprémi angolkisasszonyok Sancta Maria intézetének értesítője az 1900/901. tanévről. Összeállította: Szántó László tanítónőképezdei igazgató.

A tanév rendes időben vette kezdetét. Ünnepélyek voltak: ő felsége névünnepén, okt. 14-én a magyar kereszténység kilenczszázéves jubileuma alkalmából, nov. 3-án Soóky Karolina 40 éves intézeti működése alkalmából, január 16-án növendékek tánczpróbája, április 11-én a nemzeti ünnep, junius 8-án koronázási évforduló. — Az intézet tanfolyamai: elemi-, polgári iskola és elemi tanítónő-képezde. — A tantestület tagjai: Szántó László, Udvarhelyi Gyula, Blazy Imre, Buttner M. Matild, Fittler M. Róza, Ghimessy Mária, Greskovics Emilia, Szalatkay Angela, Weinberg M. Olga. — A jelen tanévben a tanítónő-képzőnek III-ik osztálya volt, hol a növendékek száma 42 volt; az anyanyelv s valláskülönbség nincs föltüntetve. — Az értesítő bőven tárgyalja az elemi s polgári iskola működését.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Tanítóképző tanárok szünidei tanfolyama. Dr. Pauer Imre egyet. tanár vezetése alatt a képzőintézeti tanároknak szünidei tanfolyamot tartatott Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter, ki a tanítóképzés színvonalának emelésére már eddig is több nagyjelentőségű intézkedést tett. A tanfolyamon mintegy hatvan tanító- és tanítónőképző-intézeti tanár vett részt, leginkább olyanok, kik a pedagógia tanításával foglalkoznak. A tanfolyam ugyanis a pedagógiai tudományok újabb vívmányaival ismertette meg hallgatóit. A két hétig tartó tanfolyamon naponkint 4—6 órában dr. Pauer Imre, dr. Ranschburg és Wrangel Jenő tartottak előadásokat. Dr. Pauer Imre a pszichológia legfontosabb tételein keresztülhaladva, mindenütt rámutatott a fiziológiai kisérletek nyomán elfogadott, azon újabb tanokra, melyeket a régi lélektani tankönyvek még ma is tévesen vagy nem kellőképen megokolva tárgyalnak; s ritka szabatossággal és alapossággal tartott fejtegetései mindenesetre a pedagógia tanításának a megjavítását fogja maga után vonni, mivel Pauer a pszichológiának tanait nemcsak megvilágosította, de lelkes barátokat is szerzett annak kitünő előadásával. Dr. Pauer előadásait szakszerűen egészítették ki azok az érdekes kisérletek, melyeket dr. Ranschburg Károly a pszicho-fizikai eszközök bemutatásával végzett, bevezetve hallgatóit a pszicho-fizikai mérések és azok tudományos jelentőségének ismeretébe. Dr. Wrangel Jenő biologiai előadásaiból egyaránt sokat tanultak a neveléstudománynyal és a természetrajz tanításával foglalkozó tanárok. A nagy érdeklődés, melyet a hallgatóság minden tárgy iránt tanusított, élénken bizonyítja, hogy ilyen tanfolyamok tartására égető szükség van. Köszönet és elismerés illeti meg érte a minisztert, kinek jó indulatától az ily tanfolyamok rendszeresítését és szaporítását bizton remélhetjük.

*

A felsőbb leányiskolák új tanterve. A m. kir. vallás- és közoktatási miniszter, kibocsátván a felső leányiskola új tantervét, a felsőbb leányiskolai m. kir. miniszteri biztosokhoz 40,925 sz. alatt a következő nagyfontosságú rendeletet intézte:

«Az 1887. évben kiadott felsőbb leányiskolai tanterv, mely a különböző magasabb fokú leányiskolák közt szerves kapcsolatot létesített, az akkori szükségletnek ugyan teljesen megfelelt, de állandóan érezhetők voltak azon hiányai, melyek épen az említett szerves kapcsolatból

származtak, és pedig olyannyira, hogy már az első évtized elmultával mind égetőbbé vált azon kérdés megfontolása, vajjon a magában véve üdvösnek bizonyult kapcsolat kedvéért szükséges-e a felsőbb leányiskola egységességét még továbbra is feláldozni. Miután pedig az említett idő óta a nőktől megkívánható általános műveltségre vonatkozó nézetek is módosultak; főképen pedig, miután Ő császári és apostoli királyi Felségének legmagasabb jóváhagyásával a magyar nők számára főiskoláink kapuit is sikerült megnyitnom: elérkezettnek láttam az időt arra, hogy a felsőbb leányiskola tantervét átvizsgáljuk és megállapítsuk, vajjon a tantervnek mely intézkedéseit igazolták a gyakorlatban szerzett tapasztalatok pædagógiai szempontból és a megváltozott irányokhoz mérten mely részei szorulnak javításra?

A tanterv felülvizsgálata munkájánál, szokásomhoz hiven, alkalmat adtam a legszélesebb körű véleménynyilvánításra. Meghallgattam első sorban az iskolák felügyeletével megbizott biztosaimat és az országos közoktatási tanácsot; az így készült javaslatot hozzászólás végett megküldtem az összes felsőbb leányiskolák tanári testületeinek és tárgyalás alá bocsátottam minden felmerült észrevételt és indítványt. Azonfelül a revizió lényegesebb ujításait előzőleg a budapesti felsőbb állami leányiskolában gyakorlatilag kipróbáltattam.

A közel öt éven át nagy gonddal és körültekintéssel folyt ezen munka eredménye gyanánt bocsátom ki a felsőbb leányiskolák számára készült új tantervet.

Mellőzve a régebbi és ezen új tantervnek minden részletükben való összehasonlítását és a lépten-nyomon észlelhető kisebb módosítások indokolását, csupán azokra a főszempontokra akarok utalni, a melyek a tanterv reviziójánál irányadók voltak.

Az új tanterv határozottan kifejezésre juttatja a felsőbb leányiskola középiskolai jellegét, megszünteti az iskola tagoltságát alsó- és felső tanfolyamra és az ebből származott didaktikai hiányokat; nagyobb érvényt szerez a nemzeti szempontoknak, figyelemmel van a tananyag kellő központosítására és a hol ez kivánatos, szabadabb mozgást és a helyi viszonyokhoz való alkalmazkodást enged a tanári testületeknek.

Egyfelől a tananyag arányos beosztása és részben összevonása, másfelől az V. és VI. osztályban az elméleti tanítás óráinak leszállítása által megszünteti az eddig érzett túlterhelést és könnyebbé teszi a növendékek munkáját épen azon életkorukban, a midőn testi fejlődésük és az ebből származó egészségi veszedelmek miatt sokan nagy kiméletre szorulnak. Az új tanterv szerint a felsőbb leányiskola egységes tanfolyamú hat osztályú intézet, mely a fiu-középiskola módjára a művelt osztály leánygyermekeinek befejezett, alapos általános műveltséget ad.

A tagoltság megszüntetése és a tanfolyamnak egységessé tétele folytán az összes tárgyak tananyaga az új tantervben arányosabb beosztást nyerhetett és megszünt annak szükségessége, hogy az alsó tagozatban tanított tananyag a felső tagozatban ismétlődjék, a mi nagy hiánya volt a régi tantervnek.

A tananyag ezen helyesebb beosztása különösen szembetünő a magyar nyelv és irodalom, a történelem és földrajz, a mennyiségtan- és természettudományoknál.

A közgazdaságtani rész kihagyása folytán például a háztartástan

tisztán gyakorlati jelentőséget nyert és hogy az iskolát korábban elhagyó növendékek is szerezhessenek ezen tantárgyból ismereteket, az új tanterv a IV. osztályban jelölt ki annak helyet; továbbá aziránt is rendelkezik, hogy a hol a körülmények megengedik, alkalmat kell adni a növendékeknek, főleg az internátusban levőknek, arra, hogy a háztartási teendőkkel gyakorlatilag is foglalkozzanak. Ezzel azt akarom elérni, hogy a serdülő leánynak állandóan szeme előtt lebegjen természetes és igazi hivatása és hogy lássa, hogy az iskola is ügyet vet a nő ezen legfontosabb feladatára.

Szintén a nő természetes hivatása indokolja a tantervnek azon ujítását, hogy a lélektant és alkalmazását a nevelésre kötelező tantárgygyá tette. Eddigelé ezt a tantárgyat kapcsolatosan a népiskolai módszertannal csak azok tanulták, kik a felsőbb leányiskola VI. osztályából át akartak lépni a tanítónőképző intézet III. osztályába. Az új tanterv kihagyta a népiskolai módszertant és úgy állapítja meg a tantárgynak czélját és anyagát, a mint annak ismerete minden nőre egyaránt becses és szükséges. Ily alakban a lélektan és neveléstan a leányiskola jellegzetes tárgyává lett és mint ilyen a kötelező tárgyak sorába került. Minthogy különben tanítónőképző-intézetek tantervében is ez a tantárgy hasonló megállapítást nyer, a módosítás az átlépés szempontjából is indokolt.

A természettudományok helyesebb beosztást nyertek. A természettan két izben való tanításának megszüntetése és óraszámának tetemes apasztása lehetővé tette, hogy a természetrajz méltó helyet kapjon a két felső osztályban.

Az eddigelé egy osztályba összeszorított ásványtan és vegytan, a melynek anyagát alig lehetett elvégezni, az új tantervben két osztályban kapott helyet.

Az egészségtant az új tanterv gyakorlati szempontból, hogy t. i. az iskolát korábban elhagyó növendékek is részesüljenek ezen fontos tantárgy tanításában, áthelyezte az V. osztályból a IV.-be és kapcsolatba hozta a természetrajz tanításával.

A szabadkézi rajz tanítását az új tanterv az eddigitől eltérő, modern felfogással állapítja meg.

Törekvése arra irányul, hogy a rajzot a gondolat kifejezésére szolgáló olyan eszközzé tegye, a milyen a szó és az irás. Megszünteti a szabadkézi rajz kapcsolatát a mértannal, mely mindkettőnek hátrányára volt és a diszítményi rajz megszorításával lehető korán ad helyet a tárgyak valóság utáni rajzolásának. Végül a különböző korszakok jellegzetes műalkotásainak rövid ismertetése is belép e tantárgy keretébe.

A női kézimunka anyagát a tanterv első sorban gyakorlati szempontból állapítja meg, fősúlyt helyezvén a háztartásban fontos varrásra és foltozásra, ellenben minimumra szállítván le a pusztán dísz- és luxusmunkát.

A testgyakorlásnál az új tanterv annak a helyes felfogásnak hódol, hogy a leányra nézve legalább épen oly fontos a test edzése és erősítése, mint a fiura. Ezért a testgyakorlást, noha csak fakultativ alakban, kiterjeszti a két felső osztályra is, minden osztály számára játék-délutánt kiván, továbbá kirándulásokat és a hol a viszonyok megengedik, a táncz, korcsolyázás és úszás gyakorlását. Ezen intézkedésekkel a leányok testi nevelésének eddigelé kevéssé felkarolt ügye nagy lendületet nyer.

Legmélyebbre hatók az új tantervnek azon intézkedései, melyek a nemzeti tárgyaknak behatóbb tanítására irányulnak.

A magyar irodalom történetét a leány ezentúl terjedelmesebben és behatóbban fogja megismerni, bővül a magyar irodalmi olvasmányok köre és a magánolvasmány is felhasználtatik a magyar irodalmi tanítás czéljaira. A történelmi tanításnak egész rendje módosult. A tanterv határozott törekvése, hogy nemzeti multunk ismertetése a leányt az iskola első osztályától kezdve mindvévig elkisérje, az I. osztályban megválogatott történelmi olvasmányok alapján, a II.-ban a magyar történet elbeszélő tárgyalásával, a III – IV.-ben az egyetemes történettel kapcsolatosan, a legfelső osztályban pedig oknyomozólag tárgyalva. Tehát nincs olyan osztálya az iskolának, mely a nemzeti történetet mellőzné.

Miként a fiu-, úgy a leány-középiskolában is a tantervek különösen azon intézkedése igérkezik nemzeti multunk méltatása tekintetében gyümölcsözőnek, mely a nemzeti történetet állítja a történettanítás középpontjába és határozottan kifejezésre juttatja azt az elvet, hogy nemzeti nevelés nélkül nincs igazi emberi nevelés. A leendő anya ismerje meg a kapcsolatot, a mely nemzetéhez fűzi, érezze a maga életét a nemzeti élet részének, melytől elválhatatlan, melynek multjához kegyelet, törekvéseihez hű odaadás és jövőjéhez rendületlen hit köti.

Érvényre jutott a nemzeti szempont a tanterv más részeiben is, különösen azáltal, hogy az I. osztály kizárólag a haza földrajzának van fentartva; hogy ugyanott a természetrajzba való bevezetésben, valamint azontúl is a hazai viszonyok és hazai vonatkozások, a rajz és női kézimunkában a hazai motivumok és magyar műalkotások, az énekben a magyar dal érdemük szerint kellő figyelemben részesülnek.

Az 1887. évi 28,999. szám alatt kelt rendelettel kiadott felsőbb leányiskolai szervezet egyéb rendelkezéseit egyelőre épségben hagyva, az új tantervet az állami, községi és magánjellegű felsőbb leányiskolákban az 1901/1902. iskolai évvel oly módon léptetem életbe, hogy három év alatt fokozatosan mind a hat osztályban végrehajtassék.

A következő iskolai évben az új tanterv teljesen életbe lép az I. osztályban, azonkívül már az új tanterv szerint folyhat a tanítás a következő osztályokban és tantárgyakból:

1. A II. osztályban a franczia nyelvből, földrajzból, történetből és a mennyiségtanból, mely tárgyból átmenetileg a tizedes és közönséges törtek tanítandók.

2. A III. osztályban a magyar nyelvből, a hol Arany Toldijának olvasása kimarad és e helyett felveendő a nyelvtani ismeretek rendszeres összefoglalása.

3. A IV. osztályban a csillagászati földrajz az új tanterv szerint tanítandó, a természettan már nem taníttatik és helyébe lép az egészségtan. Ezen utóbbi tantárgyat tehát a következő iskolai évben átmenetileg úgy a IV., mint az V. osztályban kell tanítani, még pedig lehetőleg az új tanterv szerint. Ott, a hol a tanulók kisebb száma megengedi, a két osztályt össze kell vonni; népesebb osztályok mellett az egészségtant mindegyikben külön órákban kell tanítani.

4. Az V. osztályban a mennyiségtan, a rajz és az ének, a női kézimunka az V. és VI., a testgyakorlás az I—IV. osztályban már az új tanterv szerint tanítandó.

Az új tantervnek 1901/1902-re életbeléptetett ezen részei oly természetüek, hogy végrehajtásuk nem fog nagyobb nehézségekbe ütközni. Miniszteri biztosaimat utasítom, hogy a végrehajtás dolgában esetleg felmerülő kérdésekre nézve a szükséges útbaigazításokat adják meg.

A további végrehajtás módozatairól és az ezentúl szükséges átmeneti intézkedésekről annak idejében külön fogok intézkedni.

Gondoskodom arról is, hogy az új tantervhez módszeres utasítások készüljenek. Ezen utasítások fogják részletesen megokolni és felvilágosítani a tanterv új rendelkezéseit; ezek fogják megadni a tanári testületeknek a szükséges útbaigazításokat és a közös pædagógiai alapot. A módszeres utasítások kiadásával egy rég érzett hiányt pótolok.

Általánosságban elvárom, hogy az új tanterv végrehajtásában is a tanári testületek minden tagja a maga tárgyának tanításában és eljárásában mindig szem előtt fogja tartani egyfelől az iskola nevelő feladatát, másfelől azt, hogy abban társadalmunk művelt osztályának gyermekeit vallásos és lelkes honleányokká kell nevelni. Ezentúl is állandóan gondoljanak arra, hogy nem az ifjuságnak ismeretekkel való túlterhelése és az anyagnak rideg számonkérése a feladat, hanem a tanuló szellemi tehetségeinek és ügyességeinek kifejtése öntevékenységre szoktatás által, a gondosan megválogatott tananyagban és feldolgozása módjában rejlő nevelő hatásnak lehető magas fokban való kiaknázása és a tanulóknak a művelt társadalom megkövetelte formákhoz és viselkedéshez szoktatása, melynek leghatályosabb tényezője az, ha a tanitással és neveléssel foglalkozók viselkedése e tekintetben is példányképül szolgál.

Bizton remélem, hogy a tanári testületek a megjelölt szellemben lelkes buzgalommal fognak résztvenni a végrehajtás nagy és nehéz munkájában.

Budapesten, 1901. évi junius hó 19-én. *Wlassics Gyula.*»

*

Körrendelet a tanfelügyelőkhöz. Wlassics Gyula közoktatási miniszter körrendeletet intézett a tanfelügyelőkhöz, a melyben ellenőrző hivatásuknak lehető legpontosabb és legszigorubb teljesítésére utasítja őket. Kötelességükké teszi, hogy minden iskolát esztendőnkint legalább egyszer meglátogassanak és tapasztalataikat a miniszter által mellékelt jegyzőkönyv kérdőpontjai szerint hozzá fölterjeszszék.

E kérdőpontok tizenhárom csoportba vannak foglalva. Érdeklődésük kiterjed az iskolai helyiségekre, az iskolák fölszerelésére, a közvetetlen hatóságok ellenőrző kötelességének teljesítésére, az iskolai könyvtárakra, a tanítás eredményére, a növendékek pontos iskolalátogatására, elegendő-e a működő tanítóerő, a tanfelügyelő az esetleges hiányok pótlására tett-e intézkedéseket és mik ezek az intézkedések? Kiválóan fontos kérdések azok, a melyek a magyar nyelv tanításának eredményére és az iskolásgyermekeknek a szükséges szerekkel való ellátására vonatkoznak. A miniszter megkérdi, hogy a nem magyar nyelvű iskolában sikeres-e a magyar nyelv tanítása? Megtanulnak-e magyarul a gyermekek és ha nem, mi az, a mi ezt megakadályozza? Fontos kérdés az is, vajjon van-e minden iskolakötelesnek könyve és irószere, a mi nélkül természetesen sikerrel tanulni nem lehet. A mi a tanítókat illeti, a tanfelügyelőnek jelentést kell tennie milyen a tanító képzett-

sége, nyelvismerete, tanítási és oktatási eljárása, milyen megfigyeléseket tett társadalmi életéről és hazafias magatartásáról? Nem használ-e a tanító iskolájában meg nem engedett vagy épen államellenes és kitiltott könyvet, füzetet vagy egyéb iskolaszert? Megkérdi a miniszter azt is, megkapja-e a tanító pontosan az illetményeit? Mind olyan kérdés, a mely nagyon alkalmas a helyzet teljes megismertetésére, a mi legbiztosabb alapja az esetleges bajok orvoslásának és a további boldogulásnak. A miniszter az iskolalátogatások elvégzését gazdag dotációval biztosítja. Tíz koronás napidíjakat engedélyez, vasuton első osztály használatát, vasuti állomásokon bérkocsi díjakat, kocsi használatánál kilométer-pénzeket. A tanfelügyelők eme jogos és méltányos javadalom-emelése, kapcsolatban a rendelet nagyfontosságú intézkedéseivel, kétségtelenül a népiskola javítására fog vezetni.

*

Wlassics Gyula miniszter választói között a közoktatás ügyére vonatkozó tevékenységét a következőkép fejtegette:

«Tárczám ügykörére vonatkozó programmot nem szükséges adnom, mert minden évben a parlament szine előtt a legnagyobb részletességgel fejtem ki terveimet s magam kérem úgy az ország első tanácsának, mint a nagy közvéleménynek elfogulatlan tárgyilagos birálatát. Azt talán nyugodtan mondhatom, hogy a nemzeti kulturélet egész szervezetét átölelő és erős meggyőződésem szerint egységes vezérgondolatok által átjárt programmomat az elérhetők és megvalósíthatók korlátai között fokozatosan a nemzet szellemi és anyagi erejének mérlegelésével, erőm teljes megfeszítésével igyekszem is tettre váltani. Különösen nagy súlyt helyezek arra, hogy az alapvető közoktatási reform-kérdésekben meg nem érett kisérletezések csábjának ne engedjünk. Egyik évben ne döntsük halomra azt, a mit az előbbi évben építettünk. Ez minden közoktatási szervezetnek legnagyobb veszedelme volna. A legmesszebb menő nyilvánossággal veszem igénybe az előkészítő munkálatok során csaknem az egész nemzeti értelmiség közreműködését. Nem volt eddig jelentősebb reform-alkotásom, melyből az egész tanügyi közvélemény ki ne vette volna munkatársi részét. Ennek tulajdonítom, hogy — csak néhányat említek — az általam életbeléptetett új gimnáziumi, reáliskolai, a felső leányiskolai tantervek, a polgári képző tanterv, a népiskolai új rendtartás minden rázkódtatás nélkül, mondhatnám a közvélemény szives támogatásával léphetett életbe. Ezek pedig az iskola beléletét tárgyaló és jellegüknél fogva a törvény állandóságának értékével biró oly természetű alkotások, melyekre nézve bizvást elmondhatjuk, hogy a legszétágazóbb szak-nézetek területe.

A jövőben is hasonló eljárást követek és nem lesz jelentősebb reformalkotás, mely életbelépte előtt a nemzeti értelmiség és az illetékes szakkörök kritikájának tisztító tüzét ki nem állja. Nincs nagyobb veszedelem, mint az életbe nem léptethető, hangzatos szólamokban bővelkedő papirtörvény. De ezeknek rendszerint csak annyi értékük van, mint a papirnak, melyre ráirták a nagy szavakat. A nemzeti kultura őrének nem az a földadata, hogy az élet föltételeit nélkülöző törvények számát szaporítsa, hanem hogy az elevenen élő kulturéletet ernyedetlen munkával napról-napra ébren tartsa és előre vigye, a ma még bizo-

nyos létföltételeket nélkülöző nagy középiskolai reform előföltételeit zajtalan munkával előkészítse. A törvénytárba csak oly iskolai reformnak szabad jutni, melyet az életben hatásában áldásosan teljesen meg is lehet valósítani. Olyannak kell lennie minden alapvető reformnak, melyet a holnap viharja nem söpör el azért, mert egy gyökérszála sem jutott a nemzeti talaj mélyébe.»

Szólt még a miniszter a polgári iskoláról, a jogi oktatás halaszthatatlan reformjáról, a már előadói tervezetben elkészült tanítói nyugdíj-törvényjavaslatról és egyebekről is.

«Az iskolától — folytatja tovább — sokat, nagyon sokat követelhetünk. De nem mindent érhetünk el. Ha a nemzeti élet működésében valamely fogyatékosságot ismerünk föl, ha a néplélekben téves irányok mutatkoznak, ha gyöngülni látjuk a kötelesség hű teljesítését, ha a jellemszilárdság lazúl, ha nincs kellő bátor kezdeményezési, vállalkozási hajlam a magyar társadalomban, ha az ifjúság nagy része hivatali pályára tódul, ha az önálló pályáktól, melyeken saját erejével kell életboldogságát megállapitania, idegenkedik, rögtön mindenki az iskola felé tekint: Mindennek oka az iskola.

Elismerem, hogy az iskolának egy nemzet karakterére is átalakító ereje lehet. A tervszerű, céltudatos, hivatásos komolysággal, az ifjúság szeretetével melegített és a nemzet ideáljai által lelkesített nevelés és tanítás még egy nemzet karakterén is javíthat. De gyorsabb sikereket csak úgy lehet elérni, ha a társadalom az iskolát hathatósan segíti. Ha azonban a társadalom az iskolát hatásában ellensúlyozza, akkor az átalakítás nehéz munkája csaknem parlagon hever. Az új nemzedék nem szívhat magába elég ellenállási erőt az iskolában, demokratikus, nemesebb világnézelete nem alakulhat ki nagyobb erővel, ha ifjú és fogékony lelkében a társadalom gyakran lerontja azt, a mit az iskolában építenek. A míg a szülő azt mondja otthon a fiának: «A kereskedői pálya nem úrnak való!»; hogy: «Ha rosszul tanulsz, iparos leszesz;» ha azt hallja szünet nélkül, hogy: «Jobb a biztos szerény hivatali kenyér, mint a koczkázattal járó vállalkozás», meg: «Minek erőltetnéd magad, van neked nehány hold földed, megélsz abból!»; ha a legkisebb hivatalnok jogosítva érzi magát lenézni a kereskedőt vagy iparost; ha a fegyelmet és rendet tartó, kötelességtudó tanár vagy igazgató nem egyszer egyes társadalmi körök jogtalan üldözésének tárgya és így tovább: az iskolai nevelés és tanítás — ha még oly tökéletes volna is — csak igen nehezen képes a nemzedékek világnézletét átalakítani.

Ha tehát azt akarjuk, hogy az egészségesebb világnézlet diszítse majd a minket követő nemzedékek karakterét, és ha azt akarjuk, hogy ez az okos átalakulás gyorsabban legyen elérhető: úgy ne nyugtassa meg háborgó lelkiismeretét a fölnőtt magyar társadalom se azzal, hogy csak szidja az iskolát, de segítsen a házi körben a nevelés munkájának. A fölnőtt társadalom önfegyelme nélkül az ifjú magyar társadalom világnézletének iskolai átalakulása alig, vagy csak századok mulva sikerülhet. Hogy sikerülnie kell, bizom nemzetem életképességében és nagy missziójában. És mindent elkövettem eddig is és ezentúl szintén elkövetek arra, hogy az iskola minden tagozatában az ismeretek közlése mellett a nevelő elemek érvényesüljenek, hogy így minél tisztességesebb, jellemesebb, kötelességtudóbb, a munkát bármely foglalkozási ágban

becsülő, erős erkölcsi akarattal, önállósággal biró, tanult nemzedék vegye majd át e haza sorsának intézését.

És ha e szavaim a nyilvánosság elé kerülnek, hallják meg a magyar szülők e lelkem mélyéből fakadt kiáltást, hallják meg azt hazám tanárai és tanítói is, a kiket legbecsesebb és legtiszteltebb munkatársaimul tekintek, hogy, üljenek bár a legszerényebb népiskola vagy az egyetem tanszékén, soha se feledkezzenek meg, hogy tanításuk csak úgy becses, ha szavaikkal és példáikkal az ifjuság karakterét igazi erkölcsi értékben és akaraterőben gyarapítsák.

Az állam és egyház között — úgymond — az állam szuverénitásának sértetlen megőrzése mellett a béke híve vagyok. És az egyházi főhatóságoknak dicséretére legyen mondva — már hosszabb kormányzati időm tapasztalatából mondhatom: őket is az a nemes czél vezeti, hogy az állam és egyházak karöltve járjanak együtt a magyar nemzet erkölcsi erőinek fokozásával a haza felvirágozására, a nemzeti élet boldogulására.

Komoly kötelessége is minden irányadó tényezőnek közreműködni, hogy se felekezetközi, se az állam és egyházak közötti harczok ne zsibbaszszák e rokontalan, sok ellenséggel küzdő magyar nemzet erejét. Nekünk az erőnk egyesítésére van szükségünk, ha sikerrel akarunk megállni ama nagy küzdelemben, a mely a nemzetre úgy a kultura, mint a gazdasági élet terén vár. Minden szétforgácsolás és különösen felekezeti meghasonlás csak ellenségeink erejét gyarapítja.

A magyar hagyományos vallási türelmesség erényének, e haza minden polgárát felölelő igazi felebaráti szeretet világító tüzének kell minden magyar szivet melegíteni. Ez ősi erényünk, ezt fokozni kötelesség, de ezt gyöngíteni: bűn a haza, a magyar nemzet ellen!»

*

Egyetemi tanulónők a Wlassics-kollegiumban. Az országos nőképző-intézet kebelében alakult Vlassics-kollegiumba a folyó 1001—2. tanévre 8 egyetemi nőhallgató, még pedig 5 bölcsész és 3 orvosnövendék iratkozott be. Névszerint: Kis Olga, Révész Irma, Strachón Nelli és Wolkenberg Ilona, II-od éves bölcsészek, Geiger Valéria I. éves bölcsész, továbbá Jovanovics Vidosán, Kubányi Melánia és Mezei Ilona I. éves orvosnövendékek. Az Orsz. Nőképző egyesület e kollegium megnyitása által nagy szolgálatot tett a nők egyetemi oktatásának. Elismerés és hála illeti meg az egyesületet, a miért a nőképzés terén szerzett érdemeit eme valóban hézagpótló intézet megnyitásával szaporította.

*

A II. ker. állami tanítónőképző tanulmányutja. Szeptember első felében a II. ker. állami tanítónőképző tanárai 30 növendékkel az Al-Dunára tettek öt napra terjedő kirándulást. A kirándulásnak, melyet részben vasuton, részben hajón tettek, a legszebb idő kedvezett. Szabadkán a tanítónőképző intézet vendégszeretetét élvezték, s Belgrád, Orsova s a Vaskapú megtekintése után friss erőben tértek vissza. A tanítás a honn maradt növendékekkel ezalatt tovább folyt. A tanulságos kirándulás egy-egy növendéknek csak 20 frtjába került.

*

A nőemanczipáczió külföldön. A Magántisztviselők Lapja érdekes czikket ír a nőemanczipáczióról. E szerint Poroszországban épen most kedvező eredménynyel fejeződtek be azok a kisérletek, a melyeket a nőknek a vasuti forgalomban való alkalmazása terén tettek. Thielen vasuti miniszter fölhatalmazta az összes vasutigazgatóságokat, hogy árúforgalmi szolgálatban segédhivatalnoki minőségben nőket is alkalmazhatnak. Oroszországban is szépen halad a nőemanczipáczió. Az orosz államvasutak igazgatósága engedélyt kért a kormánytól, hogy a vasuti szolgálatban nőket is alkalmazhasson és minthogy a miniszter az engedélyt már megadta, legközelebb nagyobb számú nőtisztviselőt fognak a vasutaknál kinevezni. A fehér czár birodalmában egyébiránt a nők mint köztisztviselők is szerepet játszanak s számuk már oly nagy, hogy az orosz igazságügyi miniszter jónak látta a nőknek az államigazgatásban való alkalmazhatósága tekintetében utasításokat kiadni. A rendelet értelmében a nők nemcsak a központi segédhivatalokban, hanem az összes vidéki igazságügyi szolgálatban alkalmazhatók, akár mint irodatisztek, irónők, akár mint számtisztek vagy könyvtárnokok. A Skandináv-félszigeten igen jelentékeny módon halad a feminizmus. A nők önállósítása ott annyira halad, hogy a bankházakban számos nő van mint prokurista alkalmazva. A norvég Storthingnek csak nemrég nyilt alkalma a nőkérdésben nyilatkozni, a midőn a kormány előterjesztésére elhatározta, hogy nőknek a hivatalnoki pályára való bocsátását törvényileg engedélyezi. Már vagy tíz évvel ezelőtt megengedték a nőknek az érettségi vizsgát, két évvel később pedig az egyetemek kapuit is kinyitották előttük.

Köztudomású, hogy a párisi feministák az utóbbi években mily nagy buzgóságot fejtenek ki a nők érdekében; az ő vívmányuk többek között annak a törvénynek kibocsátása, a mely a női alkalmazottak pihenőhelyéről szól. Arról van szó ebben a törvényben, hogy az üzlettulajdonosok köteleztetnek mindazokban a helyiségekben, a hol női alkalmazottjuk van, annyi pihenőhelyet berendezni, a hány minden személyre szükséges. Angliában legújabban a nők tömegesen tódulnak a távirónői pályára, a melyet csak nemrégiben nyitottak meg előttük. A női táviró hivatalnokok napi nyolcz órán át dolgoznak s vasárnap szünetet élveznek, férjhezmenésük esetén egy hónapi fizetésüknek megfelelő hozományt kapnak. A lajtántúli feminista előharczosok a mult évben alakították meg a nők világszövetségét, a melynek czélja: kölcsönös buzdítás. A világszövetség kebelében megalakították ezen a gyűlésen az osztrák-magyar női szövetséget. Már Németországban sokkal praktikusabb alapon folyik a mozgalom. Frankfurtban például a női alkalmazottak egyesülete a kereskedelmi egyesülettel karöltve azon fáradozik, hogy az iskolázottság nélküli női alkalmazottak kötelező továbbképzését keresztülvigye, a mint az Magdeburgban hatósági rendelettel már meg is történt.

*

Magyar tanítónő párisi tanulmányútja. Vranyczány Ella beszterczebányai áll. felsőbb leányiskolai tanítónő, a «Teleki Blanka kör» ösztöndíjával egy esztendőt Párisban töltvén, önálló füzetben számol be tanulmányai eredményéről. A füzetből, mely a «Teleki Blanka kör» kiadványaképen jelent meg, kiemeljük a következőket:

Vranczany Ella az Ecole des Beaux-Arts és a Collége de France előadásait hallgatta; azonkívül részt vett nagyon sok olyanféle tudományos előadáson, mint a minőket nálunk a «szabad Lyceumban» tartanak. Minden előadásnak irányát és főbb tanulságait megtaláljuk a füzetben feljegyezve. A gyakorlati tanulmányairól többek között a következőket mondja.

«Míg az előadások tanulmányaimnak csak elméletet szolgáltattak, addig az iskolalátogatások alkalmával már szerezhettem magamnak némi fogalmat a franczia szellem nyilvánulásáról a gyakorlati életben. Hiszen a tanterem nem egyéb, mint a tanító műhelye; és az iskola épúgy viseli a nép jellegét, mint ennek törvényei és valamenyi intézményei. A francziák logikus gondolkodásának egy példájával találkozunk mindjárt. A mint az állam kötelezőnek mondotta ki az iskolalátogatást, megadta mindenkinek a lehetőséget is, hogy eleget tehessen ezen kötelezettségnek. Felállított ingyen iskolákat, kiosztott könyveket és taneszközöket és otthont nyujtott a tanulóknak.[1]

Az iskola rendeltetésének ugyanis nagyon szép felfogása az, hogy a tanításon kívül is gondját viselje a gyermeknek. Tényleg nincs iskola Párisban, a lycéeket sem véve ki, hol a növendék délben nagyon olcsón ne étkezhessék, ne játszhassék, leczkéjét meg ne tanulhassa este 6 vagy 7 óráig. Már a két éves gyermeket felveszi az óvoda, míg az anyja mindennapi henyerét keresi. Sőt csütörtökön, midőn a tanítás szünetel, az elemi iskola felügyeletével egész nap áll rendelkezésre a szülőknek.[2]

De nemcsak a «kötelező» iskolalátogatás van ily módon könnyítve. A tehetséges, jó tanulónak ha még olyan szegény, van alkalma magát tovább kiképezni a felső népiskolában, mely szintén teljesen ingyenes és a taneszközöket is ingyen szolgáltatja.[3] Pályázat útján veszik fel 12 éves koruktól fogva a legérdemesebb növendékeket, sok alapítvány által kárpótolva a szegénysorsú szülőket azért a segítségért, melyet iskolába járó gyermekeiben veszítenek, kiket különféle kereskedelmi és tanügyi pályára képesítenek.

Párisban van két ilyen intézet a fiuk, és kettő a leányok számára: az 1882-ben létesített Sophie-Germain, és az 1892-ben nyitott Edgar Quinet-féle felső népiskola. Ez utóbbit, mely gyönyörüen van elhelyezve és berendezve jelenleg 460 növendék látogatja; és bár csak 4 tanévből áll, 12 osztályra csoportosul, hogy jobban megfelelhessen sokoldalú rendeltetésének. A könyvvitel és számtan kivételével, tananyagának tervezete nem tér el lényegesen a lyceékétől, hanem sokkal alaposabb és gyakorlatibb; 30 tanórát tüz ki hetenként, míg a lycée (felsőbb leányiskola) legfeljebb 21-re kötelez.[4]

[1] A népiskola egy évben több mint 204 millió frankba kerül Franczia országnak.

[2] Külön alkalmazott tanítónők vannak megbizva e felügyelettel.

[3] Némely osztályban 24 könyve van egy tanulónak, melyeket azonban nem tart meg.

A vidéken hol internatussal össze van kötve a felső népiskola, fizetnek az ellátásért.

[4] A két utolsó évben a fakultativ tantárgyakkal együtt a lycéeben a heti óraszám 24 és fél.

Azonban még akkor sem zárja be kapuit a népiskola, midőn a gyermekek este felé haza mennek — hanem befogadja a felnőtteket, kik napi munkájuk után jönnek vagy ismereteket szerezni, vagy tanulmányaikat folytatni és kibővíteni.

Párisban 4 nagy egyesület ily módon nyujt ingyen oktatást. Jóváhagyás mellett mindenki vállalkozhatik ezen tanításra és a tények fényes bizonyságot tesznek számtalan buzgó, nagylelkű emberbarát meghatható önzetlenségéről. Ifjú vagy idős ember, nő és férfi, tanító, tanítónő, középiskolai és egyetemi tanár, orvos, szinész, tudós, művész vagy iparos tanítja úgy a tudománynak, mint a művészetnek és az iparnak minden ágát, a kalapkészítés és a fényképészettől kezdve a mathematikáig és a latin nyelvig. Tény, hogy egy fiatal munkás ezen az uton tanult meg öt nyelvet és letette az érettségi vizsgálatot; később folytatta tanulmányait az egyetemen, hol doktori czimet és végre tanári állást is kapott.*

Bár az ipar és szakiskola úgy, mint a képezde, sok érdekes anyagot nyujt a tanulmányozásra; főleg a lycéekre irányítottam figyelmemet.

Ezekről, mint a franczia iskolákról általában, azt lehet mondani, hogy a tanító szemében sokkal fontosabb a növendék egyénisége, mint az elvégzendő tananyag; a nevelésre tehát épp annyi súlyt fektet, mint a tanításra.

Az osztályozás módja a lycéekben nagyon helyes és megfelel az intézet pædagogiai niveaujának.** A kiérdemelt jegy sohasem titok a növendék előtt. A katedrán fekszik minden osztály kalkulus füzete, melynek rovataiba (szóbeli, irásbeli) mindjárt beírják az eredményt. Ezt néha közlik is a növendékkel, minden második héten pedig tudatják a szülőkkel. Ezen eljárás szerintem úgy kezelés, mint nevelés szempontjából utánzásra méltó.

Népiskolákban és négy lycéeben jelen voltam összesen több mint 40 tanórán és állíthatom, hogy azt, a mit mi leczkefelmondásnak nevezünk, csak kivételesen hallottam; ellenben tapasztaltam, hogy a növendékek önállóan gondolkoznak, itélnek és beszélnek, a mint azt az életben művelt embertől várjuk. Semmi sablon, semmi száraz, az emlékezőtehetséget terhelő eljárás; hanem a szellemek élénk szikrázása, az élet lüktetése, mely magával sodor mindenkit Párizsban a művelt világ ezen góczpontjában. És valamint ily eleven genialis és mégis alapos tanítás mellett az egyes növendék összes szellemi és lelki képessége összhangzatosan fejlődik, úgy működik együtt az egész osztály, mely néha szabadon a legnagyobb érdeklődéssel és örömmel harczba viszi észbeli tehetségeit.

Valóságos élvezettel gondolok vissza a hallottakra.

Egy számtani órán 9 és 10 éves leánykák négy-öt percz alatt összeállítanak egy könnyű feladatot felírják a füzetükbe, aztán sorba felolvassák és mindjárt kimondják az eredményt is, ha a tanárnő úgy kivánja.

A történet-tanításnál a tanárnő nem tart kész előadást, hanem a növendékek folytonos közreműködésével rávezeti őket arra, hogy az is-

* Ezek az esti tanfolyamok a franczia forradalomnak egy hagyománya és eleinte különösen az irni-olvasni nem tudóknak voltak szentelve.

** Tíz jegygyel állapítják a fokozatot.

mert anyagból úgyszólván maguk találják ki a következményeket és új alakulásokat. Az úgy közösen megállapított eredményt jegyzik egy füzetbe — a szemnek czélszerűen csoportosított egyes szavakkal — míg a tanárnő néhány vonással a fekete táblán, kitünő térképekkel, melyeknek rajzolását a tanulótól is követelik, beleszövi a magyarázatot. A mellett módot talál, hogy a tárgyra vonatkozó a Louvre-ban levő történeti képeket, melyeknek tanulmányozására felhívja a növendékeket, elevenen jellemezze úgy történeti mint esthetikai szempontból. Semmi könyv, sem a kathedrán, sem a gyermekek æsztalain. Az csak átolvasásra szolgál, mert a fősulyt a helyes jegyzetekre fektetik.

Majdnem minden órán írnak és jegyeznek, és a hol lehetséges, rajzzal illusztrálják a jegyzeteket.

A természettannál miután működésben látták a gépet vagy szerszámot, a tanárnő lerajzolja a fekete táblára, a növendékek lemásolják a füzetbe és ha felelnek, csakis a táblánál fejből rajzolva teszik azt.

Az irodalom tanításában különböző eljárásoknak voltam tanúja. Az egyik lycéeben minden héten egy másik növendéknek feladata egy mutatvány szóbeli tárgyalása úgy tartalmilag, mint nyelvtanilag; továbbá könyvek segítségével * az illető író rövid életrajzáról, méltatásáról esetleges párhuzamról oly dolgozatnak készítése, melyet diktálás után megtanúl az egész osztály.

Másutt azonban többnyire mellőzik úgy a diktálást és tankönyvet, mint a jegyzetet, minden időt csak a mutatványok vagy egész művek olvasására és birálatára fordítva. Valószínű, hogy ezen idealis módszer mellett a tanuló nem lesz képes a vizsgán hangzatos körmondatokba, fenakadás nélkül egy költőről vagy művéről értekezni, de ha öt éven át az iskolában és otthon intelligens vezetés mellett olvas, nemcsak ismerni fogja a hazai irodalmat, hanem megtanul olvasni, birálni, élvezni, még észrevétlenül és fáradtság nélkül igazi műveltségre szert tenni.

Rendkívül nagy gondot fordítanak a szép, értelmes és hangsúlyos olvasásra; a szavalást meg külön tanítják, külön osztályozzák és külön jutalmazzák. Hallottam egy nagy növendéket Andromaqáe verseit oly szépen olvasni, hogy a tanárnak is dicséretére vált volna.

Az a körülmény, hogy Franciaországban minden lycée össze van kötve elemi osztályokkal, hogy tehát 7 éves korától fogva előkészítheti és vezetheti a tanulót, talán minden tantárgy között az idegen nyelveknek teszi a legnagyobb szolgálatot. Most még irigyléssel dicsérik a francziák a külföld e téren tett haladását, hanem mivel 3 év óta a lycée összes osztályaiban, tehát 9 éven át tanítják az idegen nyelvet, csakhamar utolérnek és túlhaladnak minket. Még pedig annyival inkább, hogy először csak egy idegen nyelv (német vagy angol) kötelező, másodszor, hogy egy osztályban soha sincs több 20 vagy 25 tanulónál.

A módszere nézve körülbelül úgy járnak el, mint nálunk. A felsőbb osztályokban a beszélgetésre fektetnek súlyt és mivel a külföldi irodalmat külön tanítják, az idegen nyelvi olvasókönyv inkább az illető nemzet általános kulturális és társadalmi életét világítja meg.»

* A lycéek ifjúsági könyvtára csak tudományos könyveket tartalmaz.

IRODALOM.

GYAKORLATI CSALÁDI NEVELÉS. Irta *Schön József*. Budapest, Lampel Róbert kiadása. Ára ?

Ez igénytelen, alig 115 kis 8-adrét lapot tevő kis munkát legtanultabb és leglelkesebb fővárosi tanítóink egyike (jelenleg egy népes elemi iskola igazgatója) irta. Sok tárgyszeretet, sok tapasztalat és sok olvasottság szól hozzánk e kis műből, mely a testi, erkölcsi, esztetikai és értelmi nevelés kérdéseiben ad az anyáknak hasznos, gyakorlati tanácsokat. Ez egyszerű nyelven, könnyed modorban irott könyvecskét különösen fiatal anyák olvashatják haszonnal és élvezettel s azok figyelmébe melegen ajánljuk is.

GYERMEK-PSYCHOLOGIA A SZÜLŐK, TANÍTÓK ÉS TANÍTÓ-NÖVENDÉKEK SZÁMÁRA. Irta *Pethes János*. 335 lap. Ára 3 korona. Budapest. Lampel Róbert kiadása.

A föntebbi nagyterjedelmű és komoly tanulmányokra valló munka a «Népnevelők Könyvtára» című vállalat 7—9-ik füzeteképen jelent meg. Innen érthető nagy terjedelméhez mért jelentékeny olcsósága. A munka a «II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus» kezdeményezésére jött létre, a mennyiben szerző az impulzust a pedagogiai szakosztály ide vonatkozó tárgyalásaiból merítette. Szerző több évi tanulmányának eredményét foglalta e műben össze, mely éppen a rendelkezésre álló bőséges külföldi irodalom hatására — nálunk az úttörő munkát ez irányban Donner Lajos végezte — jelentékeny terjedelmű lett. Tanítónövendékeknek épen ezért nem ajánlanám, de azért sem, mert olyan diszkrét természetű kérdéseket is tárgyal, melyek bár természetesek s a nevelők és szülőkre nézve szükséges ismeretek, az éretlenebb ifjuságnak nem valók. Gazdag tartalmánál fogva haszonnal és érdeklődéssel forgathatják e könyvet tanítók és tanítóképző tanárok. Az ifjúságnak «kevesebb» jobb volna, különösen ha a szerző jobban áttekinthető módon tárgyalja a kétségkívül igen érdekes anyagot. Az a lelkes buzgalom, melylyel a gyermeki lélek megfigyelésére a tanítónövendéket rávenni igyekszik, kétségtelenül elismerésre méltó s óhajtandó volna, hogy egy remélhető újabb kiadás alkalmával a mű némi összevonása által erre a czélra is alkalmassá tétessék. Ez az összevonás a különben érdekes munka olvashatóságát s így elterjedését is kétségkívül növelni fogja.

*

Beküldött könyvek:

Láng Margit. A magyar nemzeti versidom esztetikai jelentősége. Különlenyomat a «Philologiai Közlöny» XXV. kötetéből.

A Magyar Könyvtár április óta megjelent sorozata újra előbbre vitte ezt a Radó Antal szerkesztésében megjelenő kiváló vállalatot kitűzött programmja megvalósításában. E sorozat folytatja ugyanis a M. K. Shakspere kiadását, Mikes Lajos rendkívül gondos, erőteljes fordításában közölvén Othello-t (214—215. sz.) Ezt a fordítást, a mely egyenesen a M. K. számára készült, nemsokára követni fogja «Romeo és Julia» Telkes Béla fordításában. — Rendkívül érdemes füzet a 216. számú is, mely Zrinyi Miklósnak politikai hitvallását, «A török áfium ellen való orvosságot» teszi olcsón hozzáférhetővé. A XVII. századnak e legkiválóbb prózai munkáját Ferenczy Zoltán látta el bevezetéssel és kitünő jegyzetekkel. — A 217. szám Bársony Istvánnak egy újabb füzete. Címe: Szól a puska. Természeti képek és vadásztréfák, melyekben teljes erővel érvényesül Bársony nagy természetmegfigyelési képessége és pompás, színes nyelve. — Három elsőrangú modern angol elbeszélőt ismertet meg a magyar közönséggel a 218. szám: Angol Elbeszélők Tára I. Phillips, Merrick és Becke — nálunk alig ismert három név, pedig mind a három, de főleg Becke kiváló novellista. A füzet Marquis Géza jeles fordítása. — Van a sorozatban végül a M. K. Petőfi kiadásának egy újabb füzete is (235. sz.), a «Románczok», melyet Lenkei Henrik látott el bevezetéssel és Akantisz Viktor illusztrált. A Magyar Könyvtár 236—237. és 238—239. kötete két érdekes művel gazdagítja az ifjusági irodalmat. Az első füzet *Vergilius Aeneise* Baróti Szabó Dávid fordításában, kiadták Radó Antal és Tóth Rezső; a másik *Szemelvények Széchényi «Hitel»*-éből, Gyulai Ágost jegyzeteivel. A Magyar Könyvtár eddig megjelent számai részletfizetésre is kaphatók. Teljes jegyzékkel ingyen szolgál minden könyvkereskedés. Megrendelhető egyes füzetenként is Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedésében, Budapesten, VI., Andrássy-út 21. sz. alatt és minden könyvkereskedésben.

A mikádó országa. Irta *Kelemen Géza.* Szerző bemutatja Japánt, modern történeti és politikai fejlődését, s leírja, mint küzdötte fel magát a távoli szigetország népe egy félszázad alatt fokról-fokra a valódi kulturnépek közé iparban, kereskedelemben, művészetben. Ismerteti Japán gazdasági, ipari, kereskedelmi és művészeti életét, s egész sereg érdekes ábrával illusztrálja is a japáni ipartermékeket. Az érdekes füzet az Iparosok Olvasótára idei évfolyamának 8. száma. Ára 60 fillér. Kiadta a Lampel (Wodianer) udvari könyvkereskedő czég.

Hasznos olvasmányok. A *Mártonfy Márton* szerkesztésében megjelenő Iparosok Olvasótára című vállalat idei évfolyamának 9—10. száma a vállalat Hasznos Olvasmányok című füzeteit gyarapítja. A füzet tartalma a következő: A magyar ipar a párisi kiállításon. (Gelléri Mór.) Az első székely szövőgyár Szepsi-Szt.-Györgyön. (Földi Jenő.) A hű barátság. (Dr. Neményi Imre.) Kőrösi Csoma Sándor. (Földes Géza.) Jegyzetek a művészetek történetéből. (Pentsy József.) A stájer bányavidékről. (Seemann Gábor.) Régi képek. (Erdélyi Gyula.) A kenyér. (Bánfi János.)

Ipar és iparos. (Lőrinczy György.) Az iparosság erkölcsi méltatása. (Csiki Lajos.) Velencze ipartörténetéből. (Merényi Kálmán.) — A kettős füzet ára 1 korona 20 fillér. Kiadta Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedőczég.

Krisztus követéséről. Irta *Kempis Tamás.* Fordította *Pázmány* Péter. Bevezetéssel, magyarázatokkal és szótárral ellátta *Bellaagh* Aladár. A könyv aranymetszésű kereszttel diszített ízléses, erős vászonkötésben erős vászontokban jelent meg. Ára 1·60 kor. Kiadta Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedése.

Út az ingoványon. Ifjusági elbeszélés. Irta *Mosdóssy Imre.* — Legújabb, 32. száma a Benedek Elek szerkesztésében és a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) udvari könyvkereskedőczég kiadásában megjelenő Kis-Könyvtárnak. A díszes czímlappal ellátott vaskos kötet ára csinos kötésben 50 fillér.

A kisiparos pusztulása. Irta *György Aladár.* Korszerű témát ragad meg szerző merész kézzel e röpiratszerű füzetben. Ma, mikor jelszóvá vált a kisiparosok pusztulásának emlegetése, biztos judiciummal, meggyőző érveléssel bebizonyítja, hogy a kisiparos helyzete csakugyan rázkódtatásoknak van kitéve, de kevésbbé a nagyipar és a kereskedelem versenye, mint inkább azért, mert a magyar iparosok zöme nem eléggé érett arra, hogy a megváltozott viszonyok között a harczot öntudatosan megküzdje. Ezért mindenekelőtt fejleszteni kell a kisiparosok értelmiségét és szakképzettségét, s bele kell oltani az iparos ifjúságba a kereskedelmi szellemet is. Az okos füzet az Iparosok Olvasótára czímű vállalat idei évfolyamának 7. száma. Ára 60 fillér. Kiadta a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) udvari könyvkereskedése.

Erdélyi Kalaúz. Praktikusan összeállított útmutató jelent meg ezzel a czimmel Kolozsvárt az Erdélyi Kárpát-Egyesület kiadásában. A 488 oldalra terjedő és piros vászonba kötött könyv elvezet minket Erdély összes természeti szépségeihez, megismerteti velünk a történelmi multu országrész minden nevezetesebb helyét és útmutatást ad mindenre nézve, a mire utazás közben szükségünk van. A könyv tiszta és szép nyomása a kolozsvári Ajtai K. Albert nyomdaműhelyét dicséri. Ára az E. K. E. tagjainak 4 korona, nem tagoknak 6 korona. Megrendelhető: Budapesten az Eggenberger-féle czégnél, vagy Kolozsvárt az Erdélyi Kárpát-Egyesület titkári hivatalában.

Az osztrák-magyar monarchia irásban és képben czímű nagy hon- és népismertető vállalatból, mely gyorsan közeledik befejezéséhez, közelebb már a 373—375. füzetek jelentek meg, melyek Magyarország VII. kötetének 6., 7. és 8. füzetei. E kötet hazánk erdélyi részeit ismerteti; legutóbb megjelent füzeteiben vesszük Kolozsvár leirásának befejezését, mely többek közreműködésével készült s lehetőleg teljes képben állítja az olvasó elé erdélyrészi első városunknak multját és jelenét. E tartalmas közleményhez csatlakozik Kolozsmegye ismertetése, mely részletesen kiterjeszkedik az egész megye minden vidékének táj- és néprajzi bemutatására. A szintén többek közreműködésével készült czikknek egyik kiválóan vonzó fejezete Kalotaszeg népe és a kalotaszegi varrottasok alapos ismertetése Gyarmathy Zsigáné tollából, kit e részlet megirására különösen illetékessé tesz egyebeken kívül az is, hogy a varrottasok régi mintáinak fölélesztése és e kézimunkák házi iparrá eme-

lése épen az ő buzgolkodásának köszönhető. A következő közleményekben a Mezőség, Erdély eme sajátszerű vidékének leirását találjuk Bedőházi Jánostól, s utána a természeti szépségekben oly gazdag Torda-Aranyosmegye, majd Szolnok-Dobokamegye táj- és néprajzi ismertetését Téglás Istvántól és Kádár Józseftől; élénken és tartalmasan írt czikkek oly férfiak tolláből, kik e vidékeket alaposan ismerik; ezekhez csatlakozik Molnár Antal érdekes czikke, melyben Szamosujvárt és a hazai örménységet tüzetesen ismerteti. E közleményekhez Cserna Károly, Dörre Tivadar, Háry Gyula, Richter Aurél, Roskovics Ignácz és Túry Gyula festőművészeink készítetettek szép rajzokat. — E honismertető vállalat a magyar kir. államnyomda kiadásában és Révai testvérek bizományában jelenik meg két-két ivből álló, számos rajzzal élénkített füzetekben. Egy-egy füzet ára 60 fillér.

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** csinos

TÉRKÉPVÁZLATI FÜZETEK

jelentek meg a **felső- és polgári leányiskolák** számára,

és pedig:

1. füzet az I. osztály számára, 24 oldal. Ára kötve 60 fillér.

2. « a II. « « 16 « « 30 fillér.

Teljes füzet az összes osztályok számára 40 oldal. Ára kötve 60 fillér.

Teljes füzet **ismétlő térképekkel**, 80 térkép 40 lapon. Ára kötve 1 kor.

Egyes lapok ára 4 fillér.

Ezek a füzetek részint Magyarországnak, részint Ausztriának és az idegen világrészeknek **néma térképeit** tartalmazzák, azaz a vizek hálózatát és a városok karikáit, tehát csakis a rajzot nevek nélkül. Ezek a kék nyomásu térképek, melyek egyenként is kaphatók, igen megkönnyitik és előmozditják a földrajz tanitását. Ha egyebet nem tesz a tanuló, mint hogy a neveket irja be a néma térképbe, már abból is igen sokat tanul.

Mutatványpéldányokkal szivesen szolgálunk az igen tisztelt szaktanár uraknak, ha bennünket levelezőlapon értesitenek kivánságukról és pontos czimükről.

Kiváló tisztelettel

Franklin-Társulat

magyar irodalmi intézet és könyvnyomda

Budapest, IV., Egyetem-utcza 4. sz.

Felhivás előfizetésre.

*A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1901-ik évben — a régi zászló alatt, a régi jelszóval — **huszonkettedik évfolyamát** kezdi meg. Főtörekvése: hogy tehetsége szerint hozzájáruljon nőnevelésünk nemzeti szellemben való tovább fejlesztéséhez, s hogy összekötő kapocsúl szolgáljon mindazok közt, a kik nőnevelésünknek e szellemben munkásai.*

A „Nemzeti Nőnevelés“ az egyetlen nőnevelési szakfolyóirat irodalmunkban.

A „Nemzeti Nőnevelés“ a legolcsóbb pedagogiai folyóirat.

Két oly körülmény, a mely okot s módot szolgáltat folyóiratunk pártolására, mely csak tömegesebb részvétel mellett tarthatja fenn magát áldozatok nélkül.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1901-ik évben is megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) minden hónapban három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a „Nemzeti Nőnevelés“ címe alatt a VI. kerületi állami polg. iskolai tanítónőképző intézetbe (Andrássy-út); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VI., Bulyovszky-uteza 28. sz.) küldendők.